

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПИЛИПЕНКО АНДРІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 658.114.5.014.1

**ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИМ
РОЗВИТКОМ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Харків – 2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському національному економічному університеті,
Міністерства освіти і науки України

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Іванов Юрій Борисович,
Харківський національний економічний університет,
професор кафедри економіки, організації та планування
діяльності підприємства

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Алексєєв Ігор Валентинович,
Національний університет "Львівська політехніка",
завідувач кафедри фінансів

доктор економічних наук, професор
Воронкова Алла Еженівна,
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля,
завідувача кафедрою менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності

доктор економічних наук, доцент
Горбатов Валерій Миронович,
Університет економіки і управління (м. Сімферополь),
професор кафедри економіки підприємств

Захист відбудеться " 22 " січня 2009 р. о 13-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 64.055.01, у Харківському національному економічному університеті за адресою: 61001, м. Харків, проспект Леніна, 9-а.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного економічного університету за адресою: 61001, м. Харків, пров. Інженерний, 1-а.

Автореферат розісланий " 20 " грудня 2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ястремська О. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Забезпечення сталого зростання національних товаровиробників потребує активізації інноваційних процесів й орієнтації на новітні вимоги глобалізованого середовища. Разом з тим, при встановленні стратегічних імперативів діяльності суб'єктів господарювання слід враховувати розширення інтеграційних тенденцій, що проявляються через виникнення інтегрованих структур бізнесу (ІСБ) як гібридного типу, так і з чітко визначеною юридичною й організаційною структурою. Підтвердженням актуальності досліджень інтеграційних тенденцій є значні обсяги глобальних (4,7 трлн дол) й національних (14,5 млрд дол. або 5,5% від ВВП у 2007 р) М&А, активності ПФТС (27,6 млрд грн.) та участі вітчизняних ІСБ у IPO (3,1 млрд дол.). Подолання ж наслідків фінансової кризи вимагає впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних систем, забезпечення компліментарності технологічних процесів й поширення субконтрактних відносин, провадження логіки розширеної логістичної взаємодії й виникнення синергії ключових компетенцій підприємств.

Відповідно актуалізується потреба формування механізму управління новими формами співпраці суб'єктів господарювання, взаємодія яких утворює принципово нову предметну область дослідження. Однак в наявних розробках провідних вчених світу й пострадянського простору відсутній комплексний підхід до вирішення проблеми організації управління інтеграційним розвитком (ОУІР) підприємств. Так, найбільш дослідженими є питання ідентифікації (Р. Акофф, Л. Грейнер, Е. Ерохіна, М. Жук, Г. Морган, К. Фрайлінгер, А. Шегда) і визначення особливостей (В. Гончарук, С. Дихтер, М. Коленсо, Б. Кучін, О. Пушкар, О. Раєвнева, Дж. Стюарт, О. Тридід, Г. Широкова, В. Ебелінг, Є. Якушева) управління процесами розвитку підприємства. При цьому, як правило, аспекти інтеграційних перетворень виводяться за межі уваги чи розглядаються як один з елементів стратегії зростання.

Означена проблематика перетинається з галуззю корпоративного управління (Ю. Аніскин, В. Гриньова, Ю. Ігнатішин, Г. Козаченко, Г. Назарова, Н. Рудик), яка орієнтується переважно на відбиття майнових відносин у процесі формування й використання акціонерного капіталу та не торкається питань розвитку гібридних інтеграційних утворень. Також, навіть при значній представленості у літературі, відбиття теоретичних засад активізації інтеграційних процесів (А. Бутиркін, М. Долішній, О. Корольчук, О. Уильямсон, Н. Чапаєв) та розробки систем управління безпосередньо ІСБ (С. Авдашева, І. Алексеев, І. Булеев, А. Горбунов, О. Кизим, В. Курченков, Г. Мінс, Г. Уманців), вони в більшості випадків обминають питання виділення ознак процесу розвитку та здійснення трансформаційних перетворень при якісній зміні стану чи поведінки. Активізація інтеграційних процесів тісно перетинається з розглядом питань формування економіки знань, однак наявні дослідження (Р. Абдеев, Т. Гаврилова, В. Геєць, А. Гапоненко, В. Глухов, К. Джанетто, І. Лазарев, Е. Лессер, Є. Луценко, Л. Мельник, Л. Прусак, В. Семіноженко, Е. Уиллер, Г. Хижа) не розглядають співвіднесення інформатизації економіки з розвитком, а зводяться до створення необхідного інформаційно-технологічного забезпечення.

Аспекти інтеграційної динаміки в частині дисциплін стратегічного управління (І. Ансофф, П. Готшалк, П. Друкер, Б. Карлоф, М. Круглов, Г. Мінцберг, В. Пастухова,

В. Пономаренко) та відбиття конкурентної поведінки (З. Большаков, А. Воронкова, В. Горбатов, Ю. Иванов, Б. Кваснюк, Г. Хамел, К. Прахалад) розглядаються або без належного рівня деталізації, або у вузькому розумінні, без відтворення усього потрібного контексту інтеграційної взаємодії. Найбільш повне відображення питань інтеграційного розвитку (ІР) можна знайти в набутках інституціональної теорії (А. Аузан, В. Вольчик, А. Гріценко, В. Деменьтьєв, Р. Коуз, Д. Львов, Р. Нельсон, С. Уинтер, Р. Нуреев, А. Олейник, Е. Фурботн, Р. Ріхтер, А. Шаститко) хоча й при певній обмеженості розгляду трансформаційних витрат і особливостей інтеграції технологічних процесів.

Також можна відзначити прихильність дослідників до розгляду феномену інтеграції в кластерних (Н. Волкова, Н. Внукова, Д. Старк, Т. Сахно, С. Соколенко, В. Третьак, Т. Цихан) і мережних (Г. Градосельська, А. Єгоров, С. Карделл, С. Куц, О. Менкур, Л. Нікулін, Х. Олдрич, С. Парінов, В. Радаєв, Й. Рюегг-Штюрм, Л. Сміт-Дор) утвореннях та через виникнення альянсів (Б. Гаррет, П. Дюссож, В. Кастен, Р. Уоллес, Р. Уелборн, Л. Чепурда, О. Чернега). Однак дані розробки переважно орієнтовані на оперативні аспекти взаємодії чи відображення фактичного стану та динаміки розвитку даних утворень, іноді навіть без наведення теоретичних узагальнень.

Багатоаспектність процесу ІР обумовила відбиття окремих його елементів у дослідженнях, що присвячені оцінюванню синергетичного ефекту від взаємодії окремих авторів (Е. Кемпбел, С. Капіца, С. Курдюмов, Є. Князева, Р. Каплан, Д. Нортон, Г. Хакен), моделюванню співпраці агентів і динаміки консолідованих результатів, розробці архітектури інтегрованої цілісності (С. Бір, А. Данілін, Т. Клебанова, А. Недосекин, І. Руссман, П. Скобелев, А. Слісаренко, П. Сенге, В. Тарасов, Д. Форрестер, В. Хиценко), оптимізації плинності поточкових процесів й логістичної взаємодії (Д. Иванов, Л. Міротін, А. Некрасов, Е. Ніколс, Л. Фролова, Р. Хенфілд, Н. Чухрай, Д. Шапіро). Проте відсутні розробки щодо їх об'єднання в єдиному організаційному циклі. При цьому проблеми безпосередньо організації управління, без відношення до процесів інтеграції, розглядалися лише А. Богдановим, Б. Клейнером, В. Мартиненко, Б. Мільнером, А. Пригожиним, А. Райченко, Е. Смирновим і Г. Щедровицьким. Дослідження ж щодо розробки систем управління (П. Анохін, Д. Гвішиані, У. Мастенбрук, Р. Лепа, В. Сіманков,) переважно обминають питання виділення контурів організації та забезпечення розвитку через інтеграцію. Таким чином, саме потреба розробки дієвого інструментарію ОУІР нових типів суб'єктів господарювання, актуальність й недостатня дослідженість означеної проблематики обумовили вибір теми дисертаційної роботи, зміст поставлених завдань та теоретико-методологічне підґрунтя їх вирішення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний в дисертації напрямок досліджень відповідає тематичній спрямованості наукових розробок, в рамках державних бюджетних і госпдоговірних робіт, що проводилися *Харківським національним економічним університетом*: під керівництвом автора дисертації – за темою "Фінансово-економічний механізм розвитку корпоративних структур (номер державної реєстрації 0107U000399); у якості відповідального виконавця – за темами "Стратегічне управління соціально-економічним розвитком інтегрованих структур бізнесу в умовах євроінтеграції" (номер держреєстрації 01084000473), "Вдосконалення системи стратегічного управління стійким розвитком підприємства" (номер держреєстрації 0105U006404); при безпосередній участі

автора – за темами "Теоретичне обґрунтування стратегії корпоративного управління" (номер держреєстрації 0101U003157), "Розробка механізму інноваційного управління підприємством на основі теорії інформаційної вартості" (номер держреєстрації 0105U008592) та *Науково-дослідним центром індустріальних проблем розвитку НАН України* за темами: "Стратегія розвитку машинобудівного комплексу" (номер держреєстрації 0106U001852) і "Формування організаційно-економічного механізму корпоративного управління промислових підприємств регіону" (номер держреєстрації – 0105U002370). За цими темами особисто автором визначено теоретичне підґрунтя розвитку суб'єктів господарювання з позицій корпоративного управління, розроблено методологічні засади управління стійким розвитком в умовах стратегічного партнерства підприємств, досліджено особливості організації управління альянсами підприємств в межах реалізації інтеграційної стратегії, запропоновано модель формування механізму взаємодії агентів віртуальних інтегрованих корпоративних структур, визначено особливості організації обліково-аналітичного забезпечення механізму інноваційного управління об'єднаннями підприємств з позицій теорії інформаційної вартості та розроблено структуру механізму управління кластерно-мережними утвореннями.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є обґрунтування концепції, формування теоретико-методологічного та методичного забезпечення організації управління інтеграційним розвитком підприємств переробної промисловості. Для досягнення поставленої мети були сформульовані і вирішені такі завдання:

довести інтеграційне підґрунтя процесів розвитку підприємств машинобудівної галузі промисловості та визначити особливості ведення взаємопов'язаної діяльності в умовах впровадження інформаційно-комунікаційних технологій й переорієнтації економіки на управління знанням;

обґрунтувати концепцію інтеграційного розвитку для виявленого розмаїття форм об'єднань підприємств та визначити особливості організації управління мережними й квазіінтегрованими утвореннями;

провести семантичний аналіз змісту понять "інтеграція", "інтеграційний розвиток", "інтегрована структура бізнесу" та обґрунтувати теоретико-методологічний базис організації управління інтеграційним розвитком суб'єктів господарювання шляхом визначення відповідних закономірностей й принципів організації управління, виділення властивостей та формування тезаурусу інтеграційної взаємодії;

розробити методичний підхід щодо інституціональної регламентації процесів й взаємин між інтегрованими суб'єктами господарювання, орієнтованої на регламентування норм і правил поведінки локально оптимізованих організаційних систем;

визначити варіанти організації впровадження механізму управління інтеграційним розвитком та його архітектурно-структурної побудови, орієнтованої на регламентацію інтеграційної взаємодії, в поєднанні з регулюванням плинності владних позицій та еквіфінальністю регулювання процесу досягнення цілей в межах балансу взаємних очікувань акторів;

обґрунтувати технологію визначення інтеграційного потенціалу, орієнтованої на виділені архітектурні рівні організації управління взаємодією ресурсно-компетентнісних позицій об'єднаних системою обмежень акторів;

розробити рекомендації щодо трансформації існуючих концепцій стратегічного управління розвитком в аспекті формування шаблонів поведінки акторів в межах багаторівневої архітектури інтеграційної взаємодії;

розширити розуміння конкурентної поведінки шляхом орієнтації на створення ефективної композиції компетенцій через конструювання ніші та організації управління рівнем інтеграційних обмежень, непов'язаних або залучених у мережі перетинів стратегічних альянсів акторів;

розробити модель випереджаючого системного відображення інтегрованого утворення шляхом виділення функцій стратегічного обліку в наявних інформаційних системах учасників інтеграційного розвитку, в межах якої регламентуватимуться процеси трансферу знань й компетенцій;

визначити особливості управління трансформаційними змінами в системі інтеграційного розвитку суб'єктів господарювання через визначення критеріїв ефективності проведення змін і розробку моделей інституціональної динаміки;

обґрунтувати доцільність впровадження моделей кластерно-мережної взаємодії та розробити підхід щодо ідентифікації границь та регламентації функціонування економіко-владної структури управління кластером;

виробити підхід щодо формалізації ролей учасників інтегрованої цілісності через введення динамічних стандартів функціонування та моделювання поведінки присутності акторів у інтегрованому утворенні;

розробити рекомендації щодо удосконалення окремих елементів механізму управління інтеграційним розвитком в частині встановлення протоколів взаємодії агентів інтегрованих суб'єктів господарювання, підпорядкованих онтологічній моделі предметної області дослідження.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування, розвитку та взаємодії локально організованих інтегрованих об'єднань промислових підприємств. Предметом дослідження виступають теоретико-методологічні засади організаційної регламентації інтеграційного розвитку суб'єктів господарювання машинобудівної галузі промисловості та методичні підходи, методи й прикладні аспекти формування відповідного механізму управління.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань використано наступні методи дослідження і програмні продукти: *монографічний* – для розкриття сутності процесів інтеграційного розвитку та їх відбиття в системі базових категорій; *абстрагування, аналізу і синтезу, індукції та дедуції* – для структурування предметної області дослідження на підґрунті ідентифікації та формалізації проблем інтегрованих суб'єктів господарювання; *класифікації* – для розробки типології інтеграційних процесів й форм ІСБ, диференціації організаційних інструментів у відповідності з моделями трансформаційних змін; *структурного аналізу та моделювання (AllFusion Process Modeller 7.2)* – для відбиття послідовності організації управління інтеграційним розвитком через впровадження відповідного механізму та ув'язування елементів розробленої концепції; *імітаційного моделювання (Stela iThink 8.0)* – для моделювання динамічних характеристик залучення акторів до ІСБ через посилення інтеграційних обмежень і підвищення рівня клієнтської лояльності; *статистичного, техніко-економічного, кластерного та факторного аналізу*

(*Statistica 7.0* й *Statgraf 5.0*) – для вивчення сучасного стану світових інтеграційних процесів та інтеграційної динаміки національних суб'єктів господарювання; *графічний* (*Microsoft office Visio*) – для наочного відбиття матеріалів дослідження; *динамічних мереж Темпі* (*CPN Tool*) – для моделювання віртуальної взаємодії в рамках впливу інтеграційних обмежень; *логіки предикатів та онтологічного моделювання* (*Protégé 4.0*) – розробки динамічних стандартів функціонування та відбиття реалізації ролей акторів у часі; *методи теорії мультиагентських систем* (*AnyLogic 5.5*) – для структурування елементів механізму управління інтеграційним розвитком й емерджентного нормування рівня керівних впливів; *об'єктно-рольового* (*ORM*) та *динамічного моделювання* (*DEMO-modeling*) – для поєднання процесного та агентського підходів при формалізації прийняття рішення щодо реконфігурування ІСБ; *нейронних мереж* (*Statistical Neural Networks*) та *уніфікованої мови моделювання UML* (*Rational Rose*) – для обґрунтування можливості інформаційно-програмної організації та відбиття динаміки у протоколах взаємодії й матчінгу агентів; *матричних методів і експертного оцінювання* – проведення портфельного аналізу при виробленні інтеграційної стратегії; *нечіткого логічного виводу* (*Fuzzy Logic ToolBox* пакету *MatLab*) – для проведення класифікації учасників і оптимізації параметрів субконтрактних відносин м'яких інтеграційних систем; *еволюційного моделювання* (*GeneHunter 2*) – встановлення бажаного складу учасників ІСБ й регламентації параметрів процедури реконфігурування. *Інформаційну базу* дослідження склали закони і нормативні акти, офіційні статистичні матеріали та звітні дані підприємств машинобудівної галузі промисловості.

Наукова новизна результатів дослідження, отриманих особисто автором і представлених на захист, полягає в такому:

вперше:

теоретично обґрунтовано концепцію організації управління інтеграційним розвитком суб'єктів господарювання через представлення інтегрованої цілісності в межах континууму інтеграційних форм локально організованих систем; виділення фізичних (технологічна парадигма інтеграції), владних (інституціональна концепція) та інформаційних (теорія інформаційної вартості) границь інтегрованого утворення та здійснення диференціації стимулів до ініціалізації процесів інтеграційного розвитку в межах означених границь. Відповідну зміну парадигми інтеграційної взаємодії акторів під час реалізації узгоджених трансформаційних змін проведено шляхом їх підпорядкування самоорганізації клієнтальних відносин в ракурсі запропонованих контекстів розгляду інтегрованої цілісності та розроблених структурних моделей предметної області дослідження. Об'єднання запропонованих елементів концепції здійснено в рамках розробки референтної моделі впровадження відповідного механізму управління, заснованої на рекурсивному відбитті об'єкту спрямування організаційного впливу;

визначено теоретико-методологічний базис управління інтеграційним розвитком через виділення властивостей, закономірностей, системи принципів та онтологічних моделей інтеграційної діяльності. Особливістю положення є представлення предметно-змістовного взаємозв'язку дефініцій понятійно-категоріального апарату у вигляді тезаурусу, в межах якого проведено удосконалення понять "інтеграція" (шляхом ви-

ділення аспектів статички й динаміки та характеристик цілісності, співвіднесення з накладенням системи інтеграційних обмежень та розглядом як механізму захисту інтересів), "інтегрована структура бізнесу" (у частині виділення істотних, з точки зору забезпечення розвитку, системи базових і комплементарних ознак, комбінування яких дозволить відобразити розмаїття наявних організаційно-правових форм), "розвиток" (в аспекті встановлення параметрів трансформаційних процесів, додавання властивості саморозвитку та переорієнтацією на виділення майбутніх структур-аттракторів, відповідно до яких відбуватиметься фіксування й зміна правил поведінки акторів), "інтеграційний розвиток" (в аспекті визначення певної організованості та накладення її як форми задля організації управління системами діяльності різних акторів), "розвиток інтегрованої структури бізнесу" (через визначення залученості акторів до певного роду стратегічних дій та виділення напрямків потрібних змін) та "організація управління інтеграційним розвитком" (через орієнтацію на упорядкування виконуваних функцій, подолання наявних протиріч інтегрованих акторів, рекурсивне відображення управлінських циклів і сполучення процесів організацій та самоорганізації);

подано закономірності формування та відбиття підпорядкованості простору рекурентної інституціоналізації відносин (*PIB*-простору) учасників інтеграційних процесів і динамічних мереж узгодження параметрів взаємодії (*VPIB*-мереж), заснованих на співвіднесенні можливостей (*M*), компетенцій (*K*) і потреб (*B*) акторів, обмежень на їх активність (*O*) і винагород за відмову від опортуністичної поведінки (*B*) через оптимізацію розподілу (*P*) влади та свободи в рамках *MKBOPB*-балансу. Означена підпорядкованість забезпечує обмеження кількості ступенів свободи акторів через впровадження динамічних стереотипів циклічного повторення поведінки в межах феномену самоорганізації та формування відносин взаємосприяння наявних систем діяльності при пульсарній реалізації інтеграційно-деінтеграційних процесів. Для формалізації представлення *PIB*-простору обґрунтовано технологію інституціонального проектування правил, концепцій контролю й організаційних рутин потрібних інтегрованих цілісності для подолання конфліктів локально оптимізованих систем і забезпечення бажаного рівня соціальної інтеграції, реалізованої через механізми репутаційного примусу та процедури заміщення опортунізму кооперативними відносинами;

обґрунтовано структуру та послідовність організації провадження механізму управління інтеграційним розвитком (*MUIP*), заснованого на архітектурному представленні інтегрованої цілісності, врахуванні колективної природи інтеграційних дій, 4D онтологічному моделюванні співпраці учасників господарських відносин та емерджентному узгодженні елементів через створення мультиагентської системи. Дію формованого механізму управління підпорядковано гіпотезі поєднання регламентації взаємин із можливістю зміцнення владних позицій через динамічне структурування учасників інтеграційного утворення, що моделюється, як точка динамічної рівноваги параметрів *VPIB*-мережі. У рамках даного положення розроблено онтологічний базис опису концептів, у структуру якого введено параметри інтеграційних обмежень, диференційовані залежно від виділених класів формованої онтології інтеграційної діяльності;

удосконалено:

технологію ідентифікації потенціалу інтеграційної взаємодії, відмінність якої

полягає в розширенні ресурсної парадигми через сполучення у системі координат "архітектурна проекція-рівень деталізації" знань про можливості використання матеріального чи нематеріального об'єкта в умовах виникнення певної події та орієнтацію організації управління на використання наявної комбінації ресурсів. Архітектурне представлення потенціалу, що базується на виділенні адаптивної, конкурентної, інноваційної й трансформаційної компоненти та сполученні потенціалів базового та комплементарного набору акторів, дозволяє ввести ефект синергії потенціалів в контур організації управління інтеграційним розвитком і забезпечити прояв самоорганізації при клієнтальній взаємодії акторів. Запропонований розвиток потенціалу співвідноситься зі структуруванням відносин між інтегрованими акторами на підґрунті моделювання спроможності ІСБ до реконфігурування, що дозволяє розглядати його як звуження зони компромісів між автономією відокремлених акторів і загальними установками *PIB*-простору;

методичний підхід щодо розробки стратегії інтеграційного розвитку і трансформації локального бачення учасників інтегрованої цілісності щодо спільно встановлених імперативів діяльності шляхом використання орієнтованих на коригування результатів інтеграційного розвитку схем портфельного аналізу, співвіднесених з опціональним підходом до відбиття стадії інтеграційно-деінтеграційного циклу. Організаційне забезпечення стратегії інтеграційного розвитку підпорядковане розширеному розумінню бізнес-моделі суб'єкта господарювання, запропонованій технологію їх об'єднання до консолідованої бізнес-моделі на підґрунті використання багаторівневої архітектури агентської взаємодії та врахуванню контексту розгляду інтегрованої цілісності (стратегія інтеграційного розвитку або як вибір контрагентів та визначення видів і способів взаємодії з рештою акторів з максимізацією віддачі від взаємодії, або як формування стандартних шаблонів і паттернів поведінки акторів в рамках *PIB*-простору);

розуміння конкурентної поведінки учасників процесу інтеграційного розвитку в аспекті орієнтації на випереджальне створення ефективної композиції компетенцій в межах *УПВ*-мережі через боротьбу за акторів у непов'язаному стані чи за збільшення влади на підґрунті зсуву інтеграційних обмежень у вузлах перетину кластерно-мережних структур та конструювання ніші присутності через моделювання агентської поведінки в термінах передбачення майбутнього адаптивного результату дій інтегрованої цілісності. Виділення внутрішньої (конкуренція в рамках ринку систем діяльності акторів і розподілу консолідованого прибутку ІСБ) та зовнішньої (конкуренція за об'єднання чи розширення контролю життєво важливих ресурсно-компетентнісних полів) конкурентної поведінки сприяє її зведенню до управління запропонованим континуумом інтеграційних обмежень в розрізі виділення унікальних та комплементарних ресурсів. МУІР виступає у якості домінуючої функціональної системи, яка забезпечує складність відтворення конфігурації потоків знань про ресурси в рамках запропонованої моделі інтеграційної мережі конкурентами;

методичний підхід до забезпечення трансферу компетенцій в межах *УПВ*-мережі та вироблення відповідного організаційного забезпечення через застосування профілю інноваційної політики ІСБ і моделі інтеграційного процесу інституціоналізації інноваційного проекту. Особливістю такого підходу є орієнтація на організа-

цію управління консолідованим інноваційним знанням на підґрунті впровадження аналітичних систем, заснованих на виділенні функцій стратегічного обліку в наявних інформаційних системах учасників інтеграційного розвитку через додавання ознак ситуаційних баз знань до рахунків бухгалтерського обліку, формування бізнес-правил взаємодії акторів і бази знань ситуаційного управління інтегрованою цілісністю як елементу *PIB*-простору, створення систем підтримки життєвого циклу взаємодії акторів, орієнтованих на забезпечення взаємного підсилення і синергії знань;

дістало подальшого розвитку:

методологічні засади подолання наявних протиріч розвитку через виділення контуру організації управління трансформаційними змінами учасників інтеграційної взаємодії, що враховує циклічність інтеграційного процесу та орієнтується на додержання динамічного стану інституціональної рівноваги в межах взаємодії матриць базових і компліментарних інститутів. Відповідні інституціональні зміни зведено до узгодженої трансформації мікроінститутів і реструктуризації набору мікроінститутів *PIB*-простору у точці біфуркації (процедурі реконфігурування при забезпеченні спадкоємності організаційних рутин і комплементарних мікроінститутів) та еволюційного перегляду наявних правил й організаційних рутин на детерміністських етапах. Організаційне регламентування узгодженого формування програми змін окремих акторів, в рамках розробленої системи ролей та поточного рівня архітектурного представлення інтегрованої цілісності, підпорядковане визначеним характеристикам процесу змін, розробленій технології розрахунку трансформаційного потенціалу та потребі оцінювання сприйнятливості окремого актора до змін та її відповідності масштабам реконфігураційної трансформації;

модель кластерно-мережної взаємодії як елемента концепції інтеграційного розвитку в аспекті визначення параметрів ідентифікації кластеру шляхом встановлення його меж, визначення компліментарності владних потенціалів окремих акторів, співвіднесення швидкості контракування і ступеню пов'язаності акторів. Для підтримки поетапної трансформації механізмів управління життєдіяльністю економічних агентів в єдину скоординовану відкриту саморегулюючу систему, засновану на балансі очікувань і конкурентно-коопераційній взаємодії, що регулюється формалізованою економіко-владною структурою, запропоновано набір варіантів атомарного відображення феномену мережної інтеграції та розроблено імітаційну модель кластерної взаємодії, яка відбиває ефективність мережі в залежності від параметрів композицій акторів та ступеню прояву фрактальних властивостей утвореної інтегрованої цілісності;

методичний підхід до регламентації динамічних стандартів функціонування суб'єктів господарювання, який відрізняється поєднанням потокового та агентського підходів та встановленням ієрархії сценаріїв інтеграційної взаємодії. Відповідно, організацію управління інтеграційним розвитком зведено до розподілу ролей учасників інтегрованої цілісності та їх формалізації у вигляді кольорових і предикатних мереж Петрі; проведення еволюційного моделювання задля визначення раціонального варіанту контракції акторів та звуження зони компромісів в частині управління витратами та ресурсним забезпеченням; динамічного відбиття зміни уподобань учасників УПВ-мережі та трансформації наявних інтеграційних обмежень в рамках програми

лояльності через застосування імітаційного моделювання; проведення формалізації взаємин і ранжування можливих учасників для інтеграційної взаємодії через використання машини нечіткого логічного висновку в частині співвіднесення якісних та кількісних показників можливості та доречності взаємодії;

інструментальне забезпечення механізму управління інтеграційним розвитком через введення процедури нечіткого узгодження параметрів інтеграційної взаємодії, удосконалення протоколів переговорів та підпорядкування логістичного матчингу архітектурі *PIB*-простору, як надструктурі для дуальних взаємин акторів, формалізованої через принципи моделі життєздатних систем і логіку концепції збалансованої системи показників. Відмінність пропозицій полягає у розробці переліку та обґрунтуванні типології агентів та їх ролей в межах МУІР, створенні ситуаційної бази знань та регламентів поведінки агентів, визначення агрегованого переліку важелів впливу на параметри інтеграційного розвитку, що регламентуються агентськими моделями, підпорядкованими *VІВ*-мережі онтологічному базису, розширеному введенням предикатних співвідношень та додаванням часового виміру й тривалості операцій.

Практичне значення одержаних результатів полягає в доведенні розроблених теоретико-методологічних положень до рівня практичних рекомендацій, спрямованих на збільшення ефективності взаємоузгодженої діяльності та результативності функціонування окремих акторів на підґрунті розбудови механізму інтеграційного розвитку. Прикладний аспект підтверджується практичним застосуванням окремих результатів у державних установах і підприємствах машинобудування та відповідними довідками. Так, *Комітетом з питань промислової і регуляторної політики та підприємництва Верховної Ради України* (довідка № 09-08/1/79 від 08.09.2008 р.) використовуються пропозиції щодо оцінювання потенціалу інтеграційного співробітництва та динамічного представлення процесів інституціоналізації взаємодії; *Головним управлінням промисловості, транспорту і зв'язку Харківської обласної державної адміністрації* (довідка № 05/2-42/2896 від 10.09.2008 р.) застосовуються рекомендації щодо імітаційного моделювання взаємодії агентів в циклі інтеграційного розвитку, реорганізації архітектури інтегрованої цілісності, оцінювання її впливу на рівень розвитку інтеграційного і трансформаційного потенціалу учасників гібридних гетерархічних утворень; на *ВАТ "Мотор Січ"* (довідка № УЗМА-21947 від 26.06.2008 р.) використано рекомендації щодо застосування ресурсно-компетентнісної концепції організації управління інтеграційним розвитком задля моделювання конкурентної поведінки в умовах дії інтеграційних обмежень, організації стратегічного управління витратами та здійснення змін в процесі визначення параметрів трансферу компетенцій; на *ВАТ "Івеко Мотор Січ"* (довідка № 266 від 26.06.2008 р.) застосовуються рекомендації відносно створення обліково-аналітичного забезпечення формалізації знань та розробки онтологічної моделі мультиагентського механізму управління квазіінтегрованими суб'єктами господарювання; на *ДП ЗМКБ "Івченко-Прогрес"* (довідка № 79-01/2203 від 26.06.2008 р.) реалізовано онтологічний підхід до моделювання процесів інтеграційного розвитку через організацію управління субконтрактними відосинами інтегрованих підприємств та впровадження технології накладення інтеграційних обмежень; у *ВАТ "Науково-дослідний і проектно-конструкторський інститут засобів технологічного устат-*

кування "ВЕЛТ" (довідка № 185 від 09.09.2008 р.) здійснено оцінювання трансформаційного потенціалу з метою встановлення параметрів проведення інституціональних змін; на ДП "Харківський приладобудівний завод ім. Т.Г. Шевченка" (довідка № 09-П/342 від 01.09. 2008 р.) проведено оптимізацію параметрів взаємодії підприємства з учасниками кластеру енергетичного машинобудування на основі авторської моделі участі підприємства у мережній структурі та використання індикаторів оцінки ефективності кластерної стратегії; у ВАТ "Харківський регіональний фонд підтримки підприємництва" (довідка № 235/11 від 17.05.2008 р.) використано розробки щодо поширення інтеграційного співробітництва та організації управління реконфігурацією в межах єврорегіону "Слобожанщина"; в ТОВ "Міжрегіональний маркетинговий центр "Харків-Белгород" впроваджено методику інтеграції через застосування концепції маркетингу партнерських відносин (довідка № 127-62 від 11.04.2008 р.). Окремі результати дослідження застосовуються в навчальному процесі Харківського національного економічного університету при викладанні дисциплін напряму "Економіка та підприємництво" (довідка № 86/35-239 від 12.09.2008 р.).

Особистий внесок здобувача у виконанні в співавторстві роботи: проведено понятійно-категоріальний аналіз [3] і розроблено онтологічну модель предметної області дослідження [6]; розглянуто моделі інституціональної динаміки в об'єднаннях підприємств і еволюційний підхід до формування стратегії корпоративного розвитку [4]; досліджено особливості створення синергії корпоративної організації на підґрунті застосування збалансованої системи показників [5]; розроблено референтну модель управління логістичними процесами, засновану на логіці розширеної логістичної взаємодії, дифузії знань та опціональному підході до розробки стратегії [6]; визначено місце логістичного потенціалу в системі цілей інтеграційного співробітництва [10] та означено послідовність впровадження логістичного управління в діяльність ІСБ [12]; обґрунтовано технологію динамічного моделювання взаємодії учасників інтеграційного співробітництва [13]; означено концептуальні засади розробки механізму управління м'якими інтеграційними формами [35], для яких розглянуто параметри стратегічних дій [36], серед яких запропоновано виділення складової забезпечення конкурентоспроможності [14], що ґрунтується на об'єднанні організаційних рутин і компетенцій окремих акторів в межах спільно розроблених металевих моделей [11]; визначено шляхи формалізації інтеграційної стратегії на основі принципів концепції збалансованої системи показників [24] та означено напрямки удосконалення інструментарію такої формалізації [25]; визначено особливості розробки податкової стратегії віртуального підприємства [34]; обґрунтовано модель прискорення погашення витрат на освоєння нових видів продукції через активізацію співробітництва в межах інноваційних кластерів [46]; запропоновано архітектурний підхід до опису компонентів стратегічно інтегрованих утворень агентів [50], у межах якого обґрунтовано добір учасників для проведення процедури реконфігурації складу акторів ІСБ [49]; розроблено схему ітераційного процесу інституціоналізації інноваційного проекту, засновану на ситуаційній базі знань інтеграційного розвитку суб'єктів господарювання [51].

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження оприлюднені на 36 міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях. Перелік окремих тез доповідей і матеріалів подано у списку опублікованих праць.

Публікації основних положень дисертаційної роботи представлені в 74 наукових працях. Загальний обсяг публікацій, що належить автору, становить 85,23 ум.-друк. арк., серед них – 2 одноосібні монографії обсягом 38,15 ум.-друк. арк.; 4 монографії у співавторстві (особисто автору належить 24,2 ум.-друк. арк.); 43 статті у наукових фахових виданнях (із них 12 – у співавторстві), з яких автору належить 17,23 ум.-друк. арк.; 25 статей в інших наукових виданнях й матеріалах конференцій (із них 2 – у співавторстві), авторський внесок – 5,65 ум.-друк. арк. Окремо матеріали досліджень представлено у 2 підручниках і навчальному посібнику з грифом Міністерства освіти і науки України у співавторстві (авторський внесок – 27,85 ум.-друк. арк.).

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається з вступу, шести розділів, висновків, 11 додатків, списку використаних джерел з 537 найменувань. Роботу представлено на 598 сторінках машинописного тексту, в тому числі 73 таблиці, з яких 31 таблиця займає 40 повних сторінок; 166 рисунків, з яких 30 рисунків займає 31 повну сторінку; додатки на 98 сторінках та список використаних джерел на 47 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації складає 382 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету і завдання дослідження, відображено наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У **першому розділі** – "**Теоретичні основи активізації процесів інтеграційного розвитку національних суб'єктів господарювання**" – проведено аналіз процесів розвитку підприємств машинобудівної галузі промисловості та виявлено їх інтеграційне підґрунтя, означено зміну змісту організаційного розвитку в інтеграційних умовах економіки інформаційного суспільства, досліджено наявні концептуальні підходи до обґрунтування інтеграційних процесів суб'єктів господарювання, визначено інтеграційну сутність та зміст інтегрованих об'єднань підприємств.

Наявна потреба забезпечення розвитку інтегрованих об'єднань суб'єктів господарювання ускладнюється браком теоретичних досліджень взаємообумовленого впливу категорій розвитку та інтеграції. З огляду на це, в роботі проведено детальний аналіз наявних концептуальних підходів до розкриття даних категорій. Узагальнення результатів такого аналізу дозволило визначити авторське розуміння феномену інтеграційного розвитку (ІР) та дослідити його в аспектах інформатизації, організації та управління. При цьому передбачено можливість представлення будь-якого інтегрованого утворення через сукупність упорядкованих множин, які відбивають перелік суб'єктів господарювання (акторів), що входять до складу ІСБ $\{A\}$, та виконуваних ними функцій $\{ФН\}$. ІР при цьому зводиться до цілеспрямованої трансформації у часі архітектоники $\{ІСБ\}$ інтегрованого утворення.

Багатоаспектність феномену інтеграції доведена аналізом технологічної, ситуаційної та маркетингової парадигм визначення стимулів до інтеграції. Їх орієнтованість на неокласичний підхід максимізації корисності обумовила доречність компліментарного розгляду набутків інституціональної теорії, що дозволяє при визначенні причин ІР врахувати наявність трансакційних витрат, владних відносин, специфічності активів, інформаційної асиметрії та опортунізму. Емпіричне доведення у роботі

розвиненості національного ринку інформаційно-комунікаційних технологій обумовило потребу додаткової орієнтації на ресурси знань під час планування ІР. Відповідно виникає можливість консолідації світогляду і правил поведінки учасників інтеграційних процесів та їх формалізації у вигляді концепцій контролю $\{KK\}$.

Проведений аналіз інтеграційних тенденцій розвитку національної економіки, що послужив базою для виділення форм ІСБ, виявив розширення їх видів по відношенню до законодавчо встановлених. Для перевірки гіпотези відносно визначення стимулів й причин ІР співвіднесено участь 121-го підприємства машинобудування з результатами їх кластеризації за критеріями обсягу активів, ефективності господарювання, фінансового стану, ефективності використання ресурсів та темпів зростання. До переліку підприємств включено ті з них, які або входять до інтегрованих утворень, або являються лідерами у галузі та спроможні виступити ядром консолідації (актори-волонтери). Такий аналіз дозволив розробити типологію форм утворення й структуризації ІСБ та встановити особливості організації управління ними.

Також у результаті означеного співвіднесення визначено особливості інтеграційних процесів у галузі машинобудування. Однією з головних особливостей є локальна організація (висока обізнаність у поведінці частин при обмеженому розумінні властивостей цілого) та оптимізація (переформування цілей безпосередньо в процесі життєдіяльності) наявних ІСБ. За таких умов інтеграцію зведено до накладення системи обмежень ($CIO=U\{IO\}$) на дії учасників $\{A\}$ ІСБ та запропоновано її триєдиний розгляд (як стану інтегрованого цілого, процесу, що веде до такого стану, а також як результату). Відповідно виділено сутнісні ознаки інтеграційного процесу (безперервність, мінливість, керованість, нерівноважність тощо) та складові категорії "інтеграція" (кооперація, комбінування, агрегування, об'єднання тощо). Враховуючи ж локальну організацію ІСБ, трансформовано класифікацію інтеграційних процесів шляхом адаптації наявних ознак до нових умов і властивостей інтеграційної діяльності. Дослідження ж плинності інтеграційних відносин вздовж кривої консолідації галузі дозволило розробити континуум інтеграційних форм, заснований на відбитті граничних результатів інтерналізації та екстерналізації взаємодії $\{A\}$, та ввести контекст розгляду ІР (з точки зору місця розташування ІСБ у виділеному континуумі).

Проведений семантичний аналіз категорії розвитку дозволив виділити перелік істотних ознак його наявності (здійснення переходу між станами та проведення кількісних, якісних і структурних змін) та співвіднести їх з запропонованим набором базових і комплементарних властивостей виникнення інтеграційної структури. Прийняття ж набутків синергетики та аналіз S-режимів розвитку дозволили підпорядкувати ІР чергуванню режимів структуризації ІСБ (циклічній пульсарній послідовності інтеграційних і дезінтеграційних процесів) поданий на рис. 1 послідовності. При цьому у якості критерію ефективності інтеграційного розвитку обрано умову максимізації потенціалу ($\{P\}$) окремих акторів чи ІСБ в цілому ($U\{P\} \rightarrow \max$). Означений же на рис. 1 кортеж ІР дає залежність даної умови від параметрів інституціоналізації відносин.

Орієнтуючись на рис. 1, ІР можна співвіднести з процесами накопичення і структуризації інформації, що відбиватиме ступінь упорядкованості системи. Такий підхід тісно корелює з орієнтацією на ресурси знань при здійсненні інтеграційних перетворень. Отже й протиріччя між уявленнями $\{A\}$ щодо присутності у ІСБ розгляда-

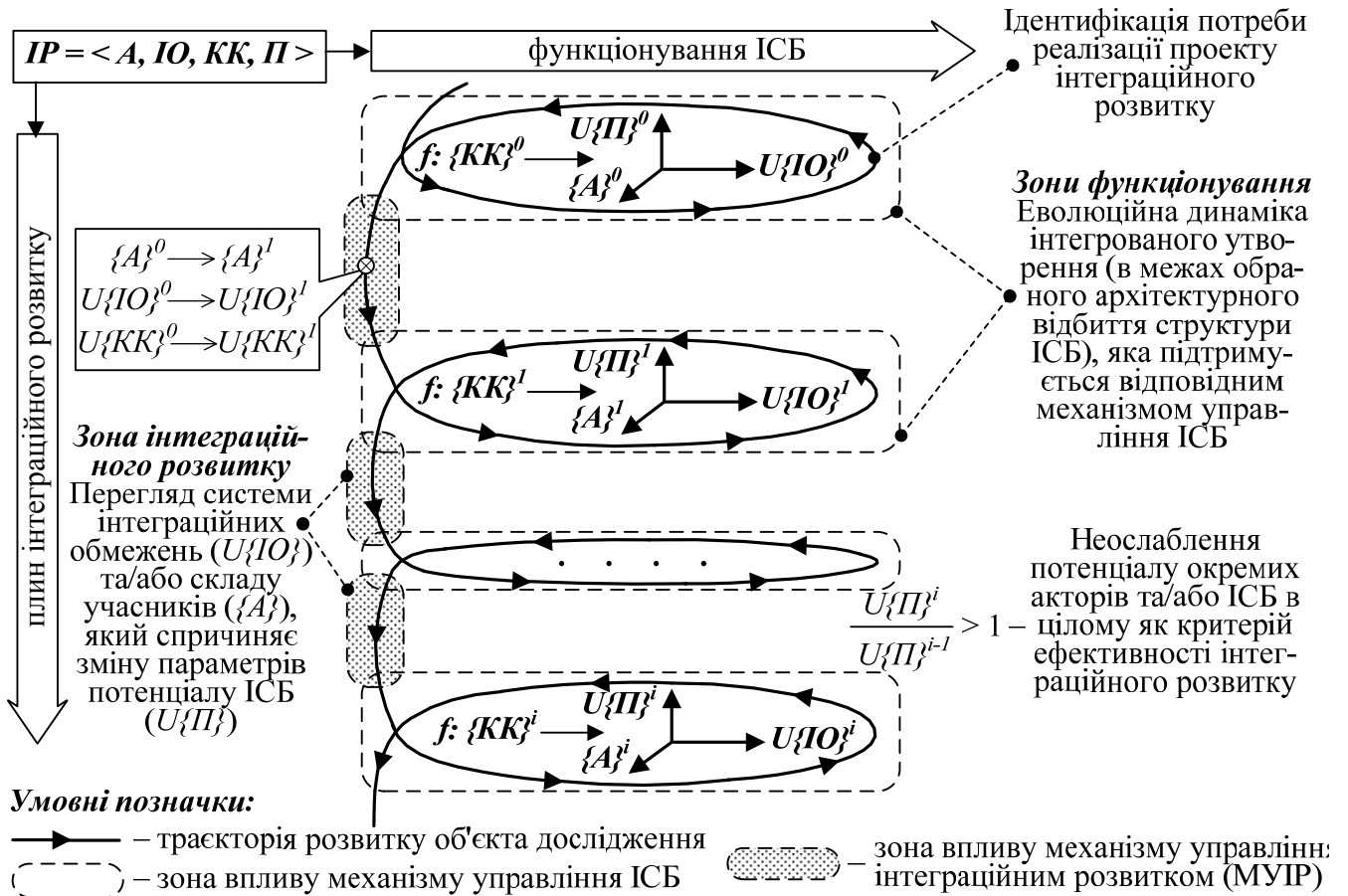

Рис. 1. Динаміка інтеграційного розвитку суб'єктів господарювання

ють як першопричини розвитку, а потреба їх превентивного подолання вимагає організації належного управління інтеграційними процесами та плином розвитку.

У другому розділі – "Теоретико-методологічний базис організації управління інтеграційним розвитком суб'єктів господарювання" – проведено теоретичний та семантичний аналіз сутності та змісту понять понятійно-категоріального апарату управління інтеграційним розвитком, розроблено концепцію організації й визначено зміну парадигми управління інтегрованими структурами бізнесу, запропоновано багаторівневу схему процесу розбудови теоретико-методологічного базису управління інтеграційним розвитком, запропоновано архітектурне представлення та структурування границь інтегрованої цілісності, визначено сутність поняття та особливості формування контуру організації управління інтеграційним розвитком, розроблено референтну модель впровадження механізму управління інтеграційним розвитком.

Прийняття поданого на рис. 1 розуміння ІР обумовило удосконалення понятійно-категоріального апарату, введенням до тезаурусу ІР низки понять, що орієнтують управлінські процеси на динамічну структурування ІСБ та підтримку обраної динаміки її руху в часі ($t \in [1, T]$). Організація управління інтеграційним розвитком (ОУІР) при цьому полягатиме у рекурсивному виділенні контуру і змістовному наповненні складових множини організації управління ($\{COV\}$) так, як це подано на рис. 2.

У результаті формуватиметься механізм управління інтеграційним розвитком (МУІР), дія якого буде підпорядкована вирішенню задачі структурування і переструктурування ІСБ (забезпечення переходу $\{ICB(t)\} \rightarrow \{ICB(t+1)\}$) відповідно до розширеного, по відношенню до рис. 1 кортежу, що передбачає означене формулою 1 під-

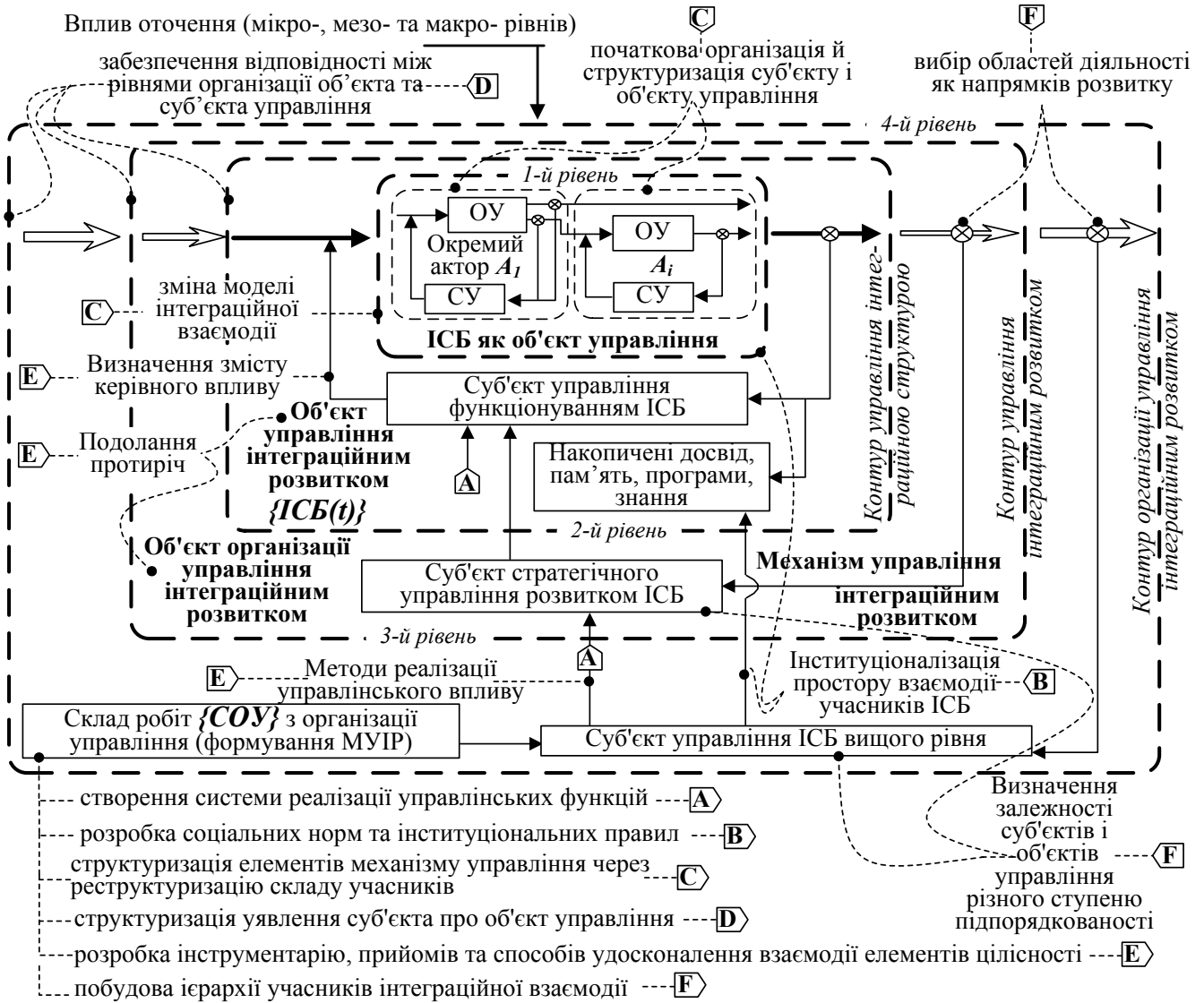

Рис. 2. Контур організації управління інтеграційним розвитком

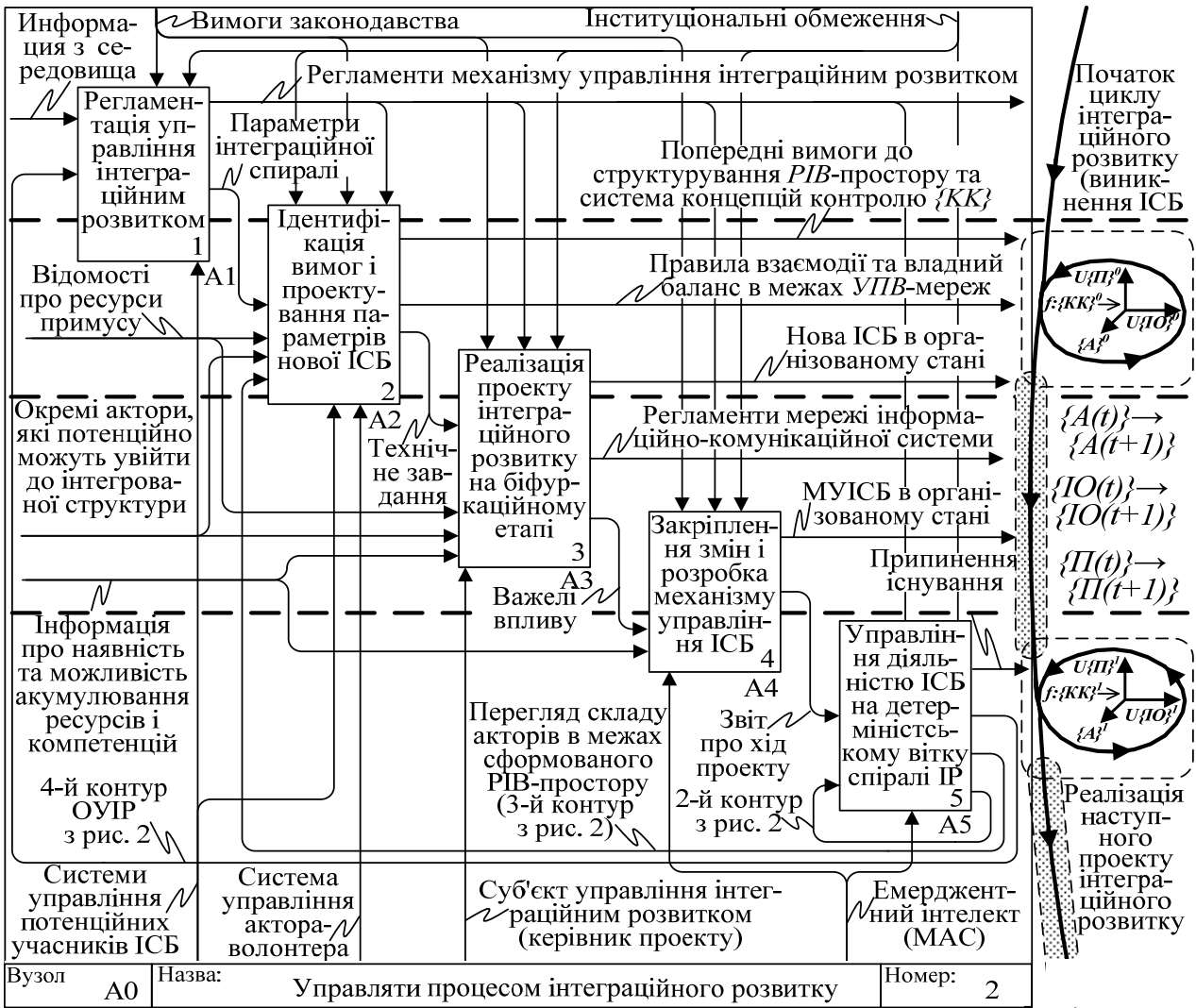
порядкування множин. Саме перехід системи до стану $\{ICB(t+1)\}$ (акт розвитку) забезпечуватиме і зміну поведінки ІСБ (акт управління). При цьому у якості додаткових параметрів введено множини відношення до присутності ($\{CT(A(t))\}$) та параметрів залучення ($\{BB(A(t))\}$) актора з певним набором знань ($\{Z(A(t))\}$) у ІСБ. ОУІР у такому випадку можна звести до перерозподілу функцій, виконуваних інтеграційним утворенням, та ролей залучених до складу ІСБ акторів ($\{\Phi H(PL(t), A(t))\}$). Ця множина відображає проекцію потрібних для виконання дій на множину учасників ІСБ:

$$ICB(t) = \{A(t), IO(A(t)), CT(A(t)), KK(t), BB(A(t)), \Phi H(PL(t), A(t)), P(A(t)), Z(A(t))\} \quad (1)$$

Зведення ІР до трансформації параметрів кортежу 1 дозволяє представити ОУІР як накладання певної організованості на системи діяльності учасників ІСБ. При цьому, як видно з рис. 3, організаційний процес забезпечує початкову структуру інтеграційної цілісності ($\{ICB(0)\}$) і тим самим передуює управлінському.

Прийняття означеного на рис. 1 та рис. 3 підходів до розуміння ІР та ОУІР обумовило особливості розробленої концепції управління інтеграційним розвитком та її підпорядкування гіпотезі інституціоналізації клієнтських взаємин між учасниками інтеграційного утворення через формування *PiB*-простору (моделюється через змістов-

Рис. 3. Референтна модель організації управління інтеграційним розвитком

не наповнення $\{KK\}$ й відбивається як мережа контрактів чи коаліція суб'єктів господарювання $U\{A\}$, які визначають динаміку IP). Згідно з прийнятою концепцією, входження суб'єктів господарювання $\{A(t+1)\}$ до *PIB*-простору призводить до обмеження кількості ступенів свободи нових учасників ІСБ, з рекурентним переглядом обмежень для поточного складу акторів ($\{A(t)\}$). Тим самим визначатиметься тип ІСБ (в залежності від конфігурації $\{IO\}$) та можливий прояв самоорганізації. Схема розкриття в роботі положень концепції та їх зв'язок з елементами новизни наведено на рис. 4.

Згідно до такої гіпотези в роботі представлено теоретико-методологічний базис, у якому визначено характеристики процесу інтеграційного розвитку (розглянуто його особливості, принципи реалізації, норми регламентування), відбито логіку структурної організації (визначено суб'єкт, об'єкт, предмет, методи впливу, концептуальне підґрунтя) та означено часові параметри інтеграційної взаємодії. Відповідно до контексту розгляду інтегрованої цілісності представлено мережні моделі предметної області дослідження. Орієнтація на запропонований методологічний базис дозволила обґрунтувати зміну парадигми в частині зсуву керівних впливів на колективну взаємодію соціально-економічних систем (суб'єктів господарювання та їх об'єднань).

Саме така колективна взаємодія локально оптимізованих промислових підприємств складає головну перешкоду для ОУІР. Відповідно, для утворення спільного

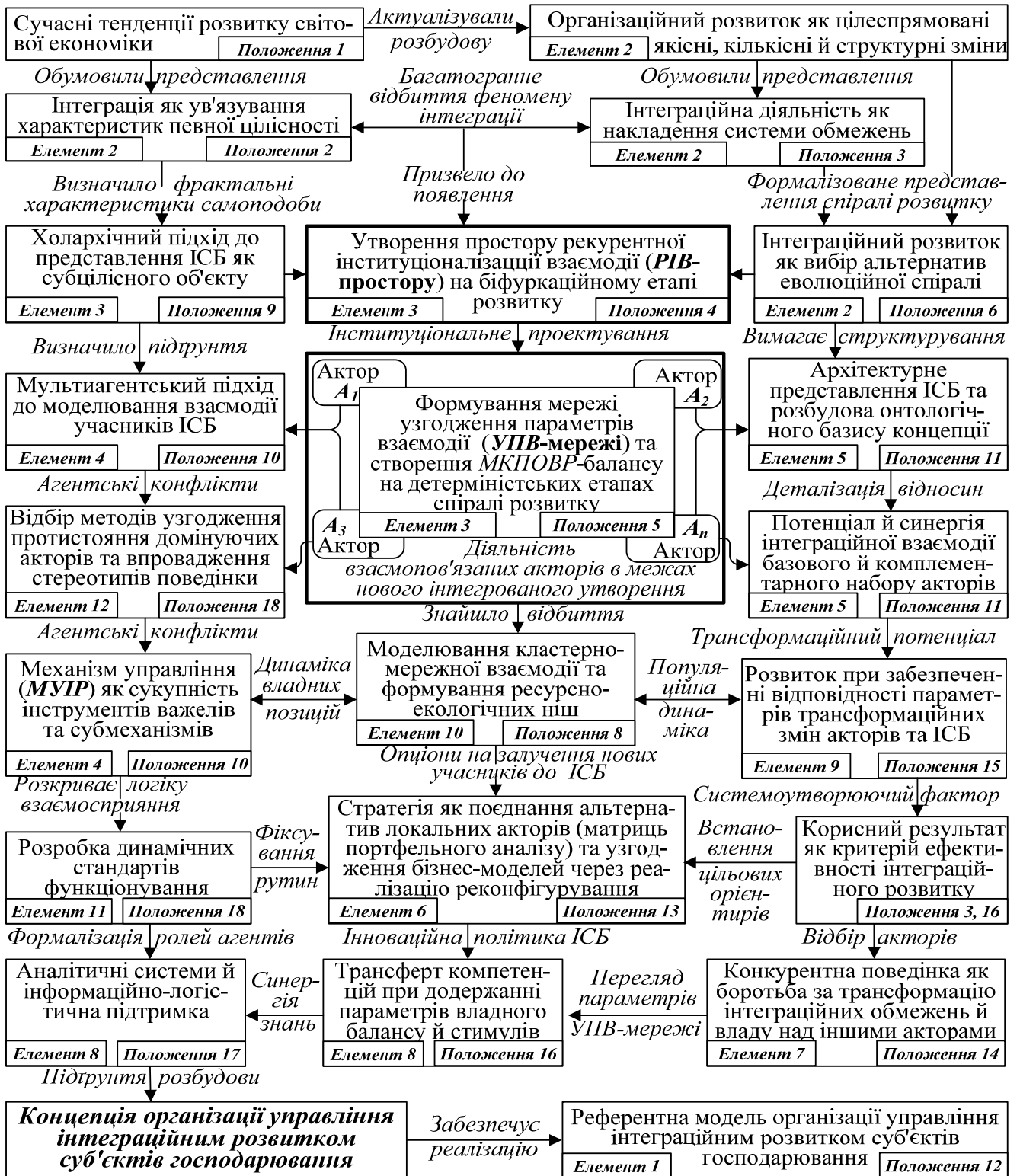

Рис. 4. Розкриття положень концепції організації управління інтеграційним розвитком

бачення учасників ІСБ запропоновано застосування архітектурного підходу для формалізації опису інтегрованої цілісності (виділення істотних елементів і зв'язків в рамках кортежу 1). Організація управління при цьому полягатиме у співвіднесенні елементів МУІР та інтеграційних стимулів і обмежень $\{IO\}$ з різними рівнями архітектурних проекцій. Архітектурний розподіл акторів дозволяє оптимізувати баланс між прагненнями частини та інтегрованого цілого та обрати варіанти розподілу консолідованих ресурсів. У якості інструментарію впровадження архітектурного підходу обрано застосування моделей Дж. Захмана та збалансованої системи показників

(BSC). При цьому ключові індикатори ефективності для останньої (КРІ) співвіднесено з параметрами трансформаційних змін, що відбуваються під час розвитку, та інтеграційними обмеженнями. Технологію ж каскадування КРІ адаптовано для розподілу між архітектурними рівнями очікувань акторів від присутності у ІСБ ($\{BB(A(t))\}$) та регламентації виконуваних ними ролей і функцій.

У третьому розділі – "Інституціональне підґрунтя організації управління інтеграційним розвитком суб'єктів господарювання" – визначено особливості організації управління гібридними гетерархічними утвореннями та кластерно-мережними структурами, обґрунтовано закономірності формування простору рекурентної інституціоналізації (*PIB*-простору) та мереж узгодження параметрів взаємодії (*УПВ*-мережі), розроблено технологію інституціонального проектування концепцій контролю та організаційних рутин, запропоновано методикку оцінювання потенціалу ІСБ залежно від її архітектурного представлення, розглянуто механізми владного підпорядкування та репутаційного примусу, введено ефект синергії потенціалів до контуру ОУІР, означено властивості взаємодії акторів в ресурсно-інституціональній ніші.

Додержання траєкторії ІР вимагає подолання розбіжностей інтересів учасників інтеграційних відносин та узгодження інструментарію формалізації їх поведінки у складі ІСБ. Враховуючи поширення квазіінтеграційних утворень, таку формалізацію запропоновано здійснювати через проведення інституціонального проектування (ІП), коли виробляються матриці базових й компліментарних мікроінститутів (організаційних рутин) та ініціалізується процедура їх рекурсивного (для кожного нового витка поданої на рис. 1 спіралі) перегляду. ІП забезпечує змістовне наповнення концепцій контролю, сукупність яких індивідуалізована по відношенню до кожної конкретної ІСБ та утворює означений на рис. 4 *PIB*-простір. До складу множини $\{KK\}$ можуть входити принципи та правила: залучення нових членів (KK_1), організації управлінських структур (KK_2), перегляду укладених угод (KK_3), трактування подій (KK_4), реагування на потік обставин (KK_5), залучення і розподілу ресурсів (KK_6), вироблення дій з досягнення консолідованих цілей (KK_7), провадження інновацій (KK_8) тощо. Розподіл елементів $\{KK\}$ в рамках архітектури ІСБ дозволяє провадити динамічні стереотипи (циклічне повторення поведінки акторів як стереотипний порядок в рамках *PIB*-простору) відносин взаємосприяння систем діяльності суб'єктів господарювання.

Орієнтація будь-якої ІСБ на різні напрямки господарювання потребує виділення в рамках *PIB*-простору декількох *УПВ*-мереж, які моделюватимуть рух ІСБ на детерміністському етапі інтеграційного розвитку. Розроблення правил формування *УПВ*-мереж можна віднести до завершального етапу ОУІР. Саме в рамках *УПВ*-мережі відбудуватиметься закріплення параметрів функціонування ІСБ після здійснення біфуркаційного переходу на спіралі ІР. Підґрунтям цього є моделювання дуальної взаємодії окремих акторів та узгодження їх бачення ($\{BB(A(t))\}$) щодо залучення до такої взаємодії. При цьому ІСБ виступає композицією ресурсів (можливостей ($\{M(A(t))\}$) їх використання для потреб інтегрованої цілісності та побажань ($\{B(A(t))\}$) щодо споживання іншими учасниками ІСБ) і компетенцій (визначаємо як інституційне затребувані процеси перетворення ресурсів). Орієнтація на інституціональну теорію дозволяє ввести до моделі розподілу компетенції параметри владного балансу (моделюється через розподіл ($\{P(A(t))\}$) ресурсів влади) та перебачити наявність опортуністичних

дій (моделюється через введення, відповідних до накладених обмежень ($\{O(A(t))\}$), винагород ($\{M(A(t))\}$) за відмову від опортунізму). При цьому саме створення *МКБОВР*-балансу є підґрунтям розподілу ролей ($\{\Phi H(PL(t), A(t))\}$) учасників ІСБ. Для формалізації цього розподілу розроблено схему композиційного представлення ІСБ, яка сполучає у собі матриці попарного об'єднання складових *МКБОВР*-балансу.

При організації *PIB*-простору обов'язково слід співвідносити $\{KK\}$ з параметрами взаємодії виробничих систем учасників ІСБ. Задля цього в композиційному представленні ІСБ виділено зони фізичної, владної та інформаційної взаємодії, критерієм ефективності якої обрано прояв синергії ($C_H > 0$). Оскільки ж це відповідає поданій вимозі зростання потенціалу ІСБ ($U\{PI\} \rightarrow \max$), в роботі запропоновано підпорядкувати таке зростання структуруванню відносини між суб'єктами господарювання під час ІР. Потреба визначення рівня потенціалу відповідно до архітектурного представлення ІСБ обумовила проведення факторного аналізу досліджуваних 121-го підприємства, в результаті чого визначено таку систему факторів ІР, дія яких на 82,3% описує змінюваність початкового набору показників): F_1 – ділової активності, F_2 – ресурсоємності, F_3 – працездатності, F_4 – ефективності господарювання, F_5 – ліквідності, F_6 – гнучкості, F_7 – маневреності, F_8 – зовнішнього фінансування та F_9 – фондоозброєності.

Відповідно, ґрунтуючись на цих факторах та з точки зору потреб ОУІР, запропоновано виділення поданих в табл. 1 складових потенціалу, а саме: адаптивної (спроможність ІСБ повернення на режим стійкого функціонування після проходження біфуркаційного етапу спіралі ІР за рахунок компліментарного ефекту); конкурентної (частка ресурсів, що у комбінуванні з рештою учасників ІСБ, утворюють відмітні переваги й ключові компетенції); інноваційної (знання про можливі варіанти комбінування ресурсів, потрібних для реалізації інноваційної діяльності); інтеграційної (можливості вирішення завдань у співпраці з іншими суб'єктами господарювання) й трансформаційної (показує спроможність і готовність до проведення змін). Означену ж у табл. 1 вартісну експрес-оцінку потенціалу досліджуваних ІСБ, станом на кінець 2007 року, отримано через аналітичне групування статей бухгалтерського балансу за для корегування наявних ресурсів на обсяги ділової активності учасників ІСБ)

Розподіл означених у табл. 1 ІСБ в континуумі "жорсткості – м'якості" інтеграційних обмежень $\{IO\}$ (відокремлено акторів-волонтерів (В) та структури, утворені через володіння акціями (Ж), формалізацію взаємин системою угод (М) та поширенням кластерних відносин (К) між акторами) виявив особливості ОУІР останньої форми. З оглядом на це в роботі розглянуто особливості ОУІР в контексті моделі кластерно-мережної взаємодії, орієнтованої на емерджентне перетворення $\{A\}$ у скоординовану відкриту саморегулюючу систему. Підґрунтям такого перетворення обрано *МКБОВР*-баланс, розширений референтними блоками, що відображають атомарні варіанти структуризації та співвіднесення *УІВ*-мереж й *PIB*-простору.

Означену пропозицію апробовано створенням моделей для кластерів енергетичного (підприємства харківської області) та залізничного машинобудування. В межах другого кластеру досліджено особливості консолідації машинобудівних активів ІСБ "ТАС" та "Приват". Також розроблено профіль кластерної взаємодії, який дозволяє визначити такі параметри структуривання кластеру як: фрактальність, щільність,

Оцінка потенціалу інтегрованих структур бізнесу в машинобудуванні

Інтегрована структура бізнесу	Тип	Вартісна оцінка потенціалу, млн. грн.	Рівень розвитку складових потенціалу ($PI \in [0..1]$)				
			Адаптивної	Конкурентної	Інноваційної	Інтеграційної	Трансформаційної
Українська Промислово Енергетична Компанія (УПЕК)	Ж	2232,6	0,470	0,132	0,390	0,387	0,791
Кластер залізничного машинобудування, у т.ч.	К	15196,6	0,505	0,725	0,473	0,458	0,894
– підприємства вагонобудування груп ТАС та Приват	Ж	5869,5	0,817	0,375	0,285	0,283	0,923
– ХК "Луганськтепловоз"	Ж	1168,7	0,245	0,246	0,153	0,150	0,865
– концерн "Азовмаш"	Ж	4257,7	0,404	0,318	0,458	0,491	0,764
УМВН Холдинг (ІСБ СКМ)	М	2779,7	0,277	0,452	0,316	0,339	0,739
"Фінанси та кредит", у т. ч.:	М	17457,8	0,489	0,520	0,435	0,333	0,815
– ХК "Автокраз"	Ж	16306,0	0,499	0,165	0,237	0,249	0,828
Корпорація "Богдан"		47749,8	0,359	0,474	0,334	0,348	0,584
"Укрпідшипник"	Ж	1080,0	0,475	0,347	0,232	0,223	0,390
Інтегрована група "Норд"	М	14192,0	0,509	0,382	0,211	0,156	0,683
Корпорація "Укравто"	М	26289,6	0,526	0,214	0,319	0,199	0,440
Асоціація "Укрвіапром"	М	5309,7	0,578	0,315	0,352	0,378	0,871
Асоціація "Укртрактор"	М	1361,8	0,006	0,428	0,432	0,422	0,858
Машинобудівний кластер Харківської області, у т.ч. кластери:	К	8171,4	0,719	0,550	0,379	0,371	0,789
– добувного обладнання	К	672,7	0,849	0,311	0,219	0,217	0,793
– енергетичного	К	1485,0	0,779	0,282	0,306	0,320	0,923
– сільськогосподарського	К	213,2	0,802	0,385	0,387	0,415	0,854
– електротехнічного	К	457,9	0,761	0,486	0,375	0,336	0,780
Середня за волонтерами	В	806,9	0,379	0,342	0,336	0,291	0,771

центральність і замкненість зв'язків, ефективність і синергія використання потенціалу. Підґрунтям для розрахунку поклали розширені матриці "витрати-випуск".

У четвертому розділі – "Стратегічні аспекти організації управління інтеграційним розвитком суб'єктів господарювання" – визначено особливості організації стратегічного управління інтеграційним розвитком, запропоновано варіанти узгодження локального бачення учасників ІСБ на підґрунті запропонованого уточнення розуміння бізнес-моделі суб'єкта господарювання, доведено зведення конкурентної поведінки ІСБ до боротьби за акторів у непов'язаному становищі, розроблено ресурсно-компетентнісну концепцію ОУІР, запропоновано виділення контуру організації управління трансформаційними змінами учасників інтеграційної взаємодії, підпорядковано інтеграційний розвиток оцінюванню сприйнятливості акторів до змін.

Стратегічний характер ІР полягає в його орієнтації на довготривалі дії, що призводять до суттєвих змін означеної на рис. 1 спіралі. Відповідно і стратегію ІР пропонується розділити відповідно до витків спіралі розвитку та звести або до визначення принципів і правил перегляду базового складу акторів ($\{A^B(t)\} \rightarrow \{A^B(t+1)\}$) з відповідним переглядом інституціональних правил ($\{KK^B(t)\} \rightarrow \{KK^B(t+1)\}$) в межах PIB -простору (біфуркаційний етап), або до встановлення прийомів і паттернів зміни ($\{A^K(t)\} \rightarrow \{A^K(t+1)\}$) чи дифузії ($\{A^K(t)\} \rightarrow \{A^B(t+1)\}$; $\{A^B(t)\} \rightarrow \{A^K(t+1)\}$) комплементарного складу учасників ІСБ при одночасній трансформації системи інтеграційних обмежень ($\{IO(t)\} \rightarrow \{IO(t+1)\}$) та обміну знаннями ($\{Z^K(t)\} \rightarrow \{Z^B(t+1)\}$) і компетенціями (еволюційний розвиток на детерміністському витку спіралі ІР).

Реалізацію стратегії ІР можна звести до процедури реконфігурування складу ІСБ (запропоновано базувати на поєднанні концепції динамічних спроможностей та опційному підході до відбору учасників інтеграційної взаємодії) з подальшим виробленням спільного розуміння стратегічних цілей ІСБ. Узгодження цілей запропоновано здійснювати в рамках наближення параметрів бізнес-моделей суб'єктів господарювання ($\{BM_{Ai}\}$ – сукупність субмоделей, що відображають життєдіяльність окремих елементів архітектури ІСБ). При цьому, при відмові від тектоцентричної (орієнтованої на центральність окремого актора) парадигми стратегічного управління, передбачається наявність у кожного учасника ІСБ власної системи цілей ($\{C_{Ai}\}$) та відповідної системи цілей ІСБ ($\{C_{ICB}\}$), яка має власне бачення щодо взаємодії з залученим актором ($\{C_{ICB}(A(t))\}$). Оскільки при входженні до складу ІСБ актор погоджується на накладання системи інтеграційних обмежень ($\{C_{Ai}(IO(t))\}$) мета реконфігурування зведеться до встановлення важливості цілей (w) допустимого діапазону порушення інтеграційних обмежень (ΔIO) та дотримання співвідношення:

$$\int_{t-1}^{t+1} \{C_{ICB}(A(t)) - C(A_i(IO(t)), \Delta IO)\} w dt \rightarrow \min \quad (2)$$

Практичне провадження означеної залежності реалізовано в термінах концепції BSC. Стратегічні карти обрано інструментом формалізації діапазонів припустимих відхилень (ΔIO та $\{C_{ICB}\} \cap \{C_{ICB}(A)\}$), а технологію каскадування елементів BSC зведено до архітектурного розподілу й регламентації ролей акторів ($PL(A)$). Вироблення ж стратегії ІР підпорядковано формуванню матриць портфельного аналізу (зокрема "гнучкість/стабільність роботи – централізм/демократизм", "прагнення до інтеграції – владне підпорядкування", "знання про ресурси – потенціал використання"), які деталізують представлену на рис. 1 трьохвимірну площину " $\{A\} - \{IO\} - \{P\}$ ". Для позиціонування ІСБ та її учасників в межах даної площини розроблено процедуру оцінювання сили інтеграційної взаємодії (введено таксономічний показник, який переводиться у якісні параметри шляхом застосування шкали Харінгтона). При цьому інтеграційні обмеження запропоновано накладати в межах функціональних областей логістики. Відповідні складові множини $\{IO\}$ розкрито в табл. 2.

Таблиця 2

Оцінка ступеню зв'язаності підприємств машинобудування в ІСБ

Інтегрована структура бізнесу	Ступіть впливу $\{IO\}$ за областями логістики ($CB \in [0..1]$)					Загальний рівень сили інтеграційних зв'язків
	IO_1 – ресурсні обмеження	IO_2 – виробничі обмеження	IO_3 – обмеження на суб-контрактацію	...	IO_{11} – маркетингові обмеження вибору СЗГ	
ІСБ "УПЕК"	0,158	0,468	0,464	...	0,466	0,778
Кластер залізничного машинобудування	0,870	0,568	0,550	...	0,559	0,636
УМВН Холдинг (ІСБ СКМ)	0,450	0,342	0,339	...	0,341	0,736
"Фінанси та кредит", у т.ч.:	0,295	0,184	0,180	...	0,182	0,421
Корпорація "Богдан"	0,381	0,550	0,589	...	0,569	1,045
"Укрпідшипник"	0,543	0,379	0,406	...	0,392	0,860
Інтегрована група "Норд"	0,624	0,521	0,400	...	0,456	1,001
Корпорація "Укравто"	0,198	0,285	0,299	...	0,292	0,537
Асоціація "Укрвіапром"	0,568	0,401	0,418	...	0,409	0,898
Асоціація "Укртрактор"	0,417	0,278	0,267	...	0,273	0,618
Кластер машинобудування у Харківській області	0,459	0,253	0,187	...	0,217	0,558

Прийняття гіпотези реконфігурування складу ІСБ змінює і розуміння конкурентної поведінки ІСБ в циклі ІР. Так, оскільки перевагу у конкурентній боротьбі забезпечують складні для відтворення ресурси, то метою ІР стає залучення акторів у непов'язаному становищі до складу ІСБ або, у разі перехресного володіння правами власності, – підсилення дії (впливу) накладеної системи інтеграційних обмежень. При цьому відбувається переорієнтація *УПВ*-мереж на встановлення балансу між наявним і перспективним складом ресурсів (в рамках розробленої процедури об'єднання полів стратегічних ресурсів учасників ІСБ), які додатково розподіляються на унікальні та компліментарні (утворюють додаткові компетенції в процесі ІР).

Проведення реконфігурування ІСБ пов'язано зі здійсненням трансформацій, які будуть торкатися як окремих учасників, так і ІСБ в цілому. Відповідно ОУІР зведено до провадження у МУІР контуру управління змінами, мета якого полягатиме у переведенні інтегрованого утворення до стану $\{ICB(t+1)\}$ (біфуркаційний етап) або забезпеченні підтримки кількісних трансформації без зміни утвореної архітектури (підтримка процесів функціонування ІСБ задля ідентифікації моменту початку трансформацій). В роботі цей контур орієнтовано на взаємодію зі складовими *PIB*-простору та підпорядковано запропонованій класифікації форм ІР (заснована на співвіднесенні ознак розвитку та трансформацій). Задля цього сформовано перелік параметрів трансформаційного процесу ($\{ППП\}$), таких як: масштаб, тривалість й радикальність змін, сила структурної інерції, глибина інтеграції тощо, та обґрунтовано референтний їх рівень для різних ІСБ. Взаємне співвіднесення $\{ППП\}$ дозволило розробити сценарії переструктурування *PIB*-простору та визначити зв'язок з інструментальним рівнем МУІР. При цьому доведена потреба ініціалізації процесу розвитку лише у разі відповідності параметрів $\{ППП\}$, трансформаційного потенціалу актора та ІСБ.

У п'ятому розділі – "Обліково-аналітичне забезпечення формалізації знань в інтегрованому інституціонально-інформаційному середовищі взаємодії" – розроблено онтологічну модель мультиагентського механізму управління інтеграційним розвитком, визначено параметри та процедуру трансферу компетенцій в процесі інтеграційного розвитку, розроблено онтологічний базис опису концептів інтегрованої цілісності, запропоновано профіль інноваційної політики ІСБ, представлено рекомендації щодо організації управління консолідованим інноваційним знанням на підґрунті впровадження обліково-аналітичних систем.

Розбудова *PIB*-простору передбачає впровадження технологій інформаційної логістичної підтримки управління бізнес-процесами, поширення процесів дифузії та розробку систем управління консолідованим інноваційним знанням. Саморганізаційне ж підґрунтя взаємодії акторів та потреба консолідації знання вимагає від механізму управління інтеграційним розвитком створення контексту, під час якого максимальна кількість доступних інтелектуальних ресурсів залучатиметься до процесу безперервного навчання. Відповідно в дисертації запропоновано технологію забезпечення синергії знань та трансферу компетенції при реалізації проекту інтеграційного розвитку. Така модель, представлена на рис. 5, забезпечує максимізацію використання консолідованих знань через залучення акторів з новими компетенціями з подальшою інституціоналізацією взаємин. У ра-

мках даного результату введено матриці "потенціал – характер взаємодії – форма обміну (захисту) знання" та розроблено профіль інноваційної поведінки ІСБ в залежності від їх відношення до захисту наявних знань і баз ситуаційного управління.

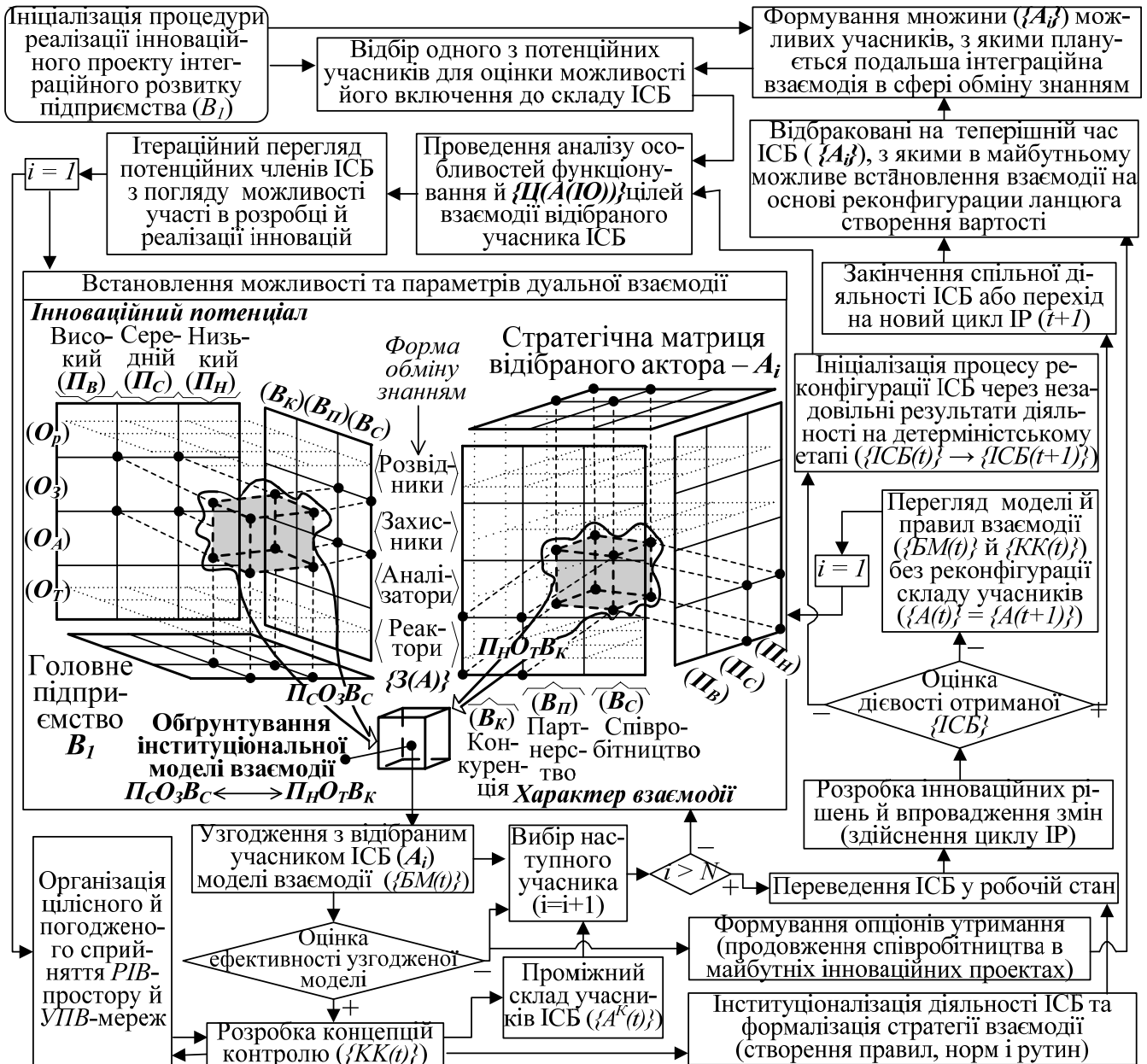

Рис. 5. Рекурентна інституціоналізація інноваційної взаємодії

Організацію управління трансфертом компетенцій в роботі запропоновано здійснювати через побудову онтологічних моделей взаємодії окремих акторів. Задля цього розроблено онтологічний базис ($\{OB\}$), який складається з класів ($\{KL\}$), підкласів ($\{PK\}$), слотів ($\{SL\}$), обмежень на слоти ($\{IO\}$) та зв'язків між концептами ($\{ZK\}$). Даний базис ($OB = \langle KL, PK, SL, IO, ZK \rangle$) є основою додавання аналітичних ознак до рахунків стратегічного обліку з метою створення консолідованої бази знань і організації ситуаційного управління інтеграційним розвитком. Задля цього кожному з виділених класів онтології ($KL \in \{\text{діяльність, час, актори, події, системи діяльності, результат, ролі, цілі, середовище}\}$) поставлено у відповідність предикатне висловлювання ($\{PB\}$). ОУІР у такому випадку зводиться до формалізації

ролей учасників ІСБ через використання предикатів, які відбивають інструментарій управлінського впливу на показники представленої на рис. 1 спіралі.

Формалізація, через формування множини предикатних висловлювань ($\{ПВ\}$), сценаріїв коригування плину інтеграційного розвитку дозволяє визначити структуру МУІР, створення якого є метою процесу ОУІР. При цьому МУІР може розглядатися як набір субмеханізмів та як підпорядкованість множин інструментів ($\{ІВ\}$) і важелів впливу. Оскільки метою МУІР є переведення інтегрованої структури до стану $\{ІСБ(t+1)\}$ при забезпеченні узгодженості цілей, то у якості важелів впливу запропоновано використання складових кортежів 1 та 2. Пов'язаність ІР зі змінами дозволяє розглядати у якості важелів впливу і параметри трансформаційних процесів ($\{ПТП\}$):

$$МУІР = \{ІСБ, Ц_{ІСБ}, Ц_{Ав}, ІВ, ПТП, ОБ, ПВ, КК\} \quad (3)$$

Зведення вибору інструментарію впливу на інтеграційні процеси до предикатних висловлювань обумовило представлення у роботі розподілу функцій, задач і методів управління у відповідності з різними варіантами плину процесу інтеграції. Розгляд же МУІР як сукупності субмеханізмів управління інтегрованими акторами, дозволив використати мультиагентський підхід до розробки та регламентування управлінського впливу як на відносини акторів в межах *PIB*-простору, так і на їх внутрішні процеси.

Орієнтація на онтологічне моделювання дуальних клієнтальних відносин та *ОБ* дозволила дію МУІР підпорядкувати введенню ситуаційних баз знань параметрів відносин учасників ІСБ. Тут, за допомогою процедури навчання нейронної моделі (елемент МУІР $ІВ_1$) прогнозувався розвиток логістичної взаємодії. За для цього введено додаткові аналітичні ознаки до рахунків обліку, які й склали вхід розробленої моделі. Апробація пропозицій на прикладі логістичних операцій ВАТ "Мотор Січ" (детерміністський етап спіралі ІР) дозволила отримати 10% варіативність рішення про доречність продовження співпраці у сформованій композиції обмежень $\{ІО\}$.

У шостому розділі – "Моделювання взаємодії агентів в процесі інтеграційного розвитку суб'єктів господарювання" – подано рекомендації щодо моделювання віртуальної взаємодії в рамках впливу інтеграційних обмежень, обґрунтовано методичний підхід щодо розробки динамічних стандартів функціонування в рамках поєднання потокового та агентського підходів, удосконалено протоколи взаємодії агентів, введенням процедури нечіткого узгодження параметрів матчінгу агентів, означено підхід до раціонального варіанту контрактації акторів та звуження зони компромісів проведенням еволюційного моделювання.

Взаємодія учасників ІР в умовах динамічного і циклічного перегляду архітектури ІСБ обумовило удосконалення інструментарію, що використовується МУІР (відповідно до кортежу 3) для впливу на $\{ІСБ\}$ та $\{ПТП\}$. Елементом ($ІВ_2$) такого удосконалення є створення процедури регламентації взаємодії та розподілу ролей агентів віртуального підприємства за допомогою кольорових й предикатних мереж Петрі. Логіка $ІВ_2$ розкривається через відбиття взаємних очікувань акторів через формалізацію параметрів *УПВ*-мереж (у вигляді матриці) та встановлення множини можливих поступок. Тут введено ряд фішок, що відбивають завершеність процесів формування структури та правил *PIB*-простору. Аналогічним чином обґрунтовано особливості організації стратегічного управління витратами інтегрованої логістичної мережі.

В межах даного результату розроблено сукупність предикатних моделей регламентації взаємодії учасників ІСБ, виконаних за допомогою стандартів моделювання ролей (ORM та DEMO, як IB_3) та нотаціях процесного підходу (UML та IDEF, як IB_4). Новизна логіки розроблених моделей полягає у їх підпорядкуванні розгляду стратегії як сукупності ролей $PL(A)$, що узгоджуються протоколами матчінгу агентів. Прикладом цьому є подані на рис. 6 результати використання нечіткого висновку (IB_5) для відбору партнерів з субконтрактації чи класифікації контрагентів.

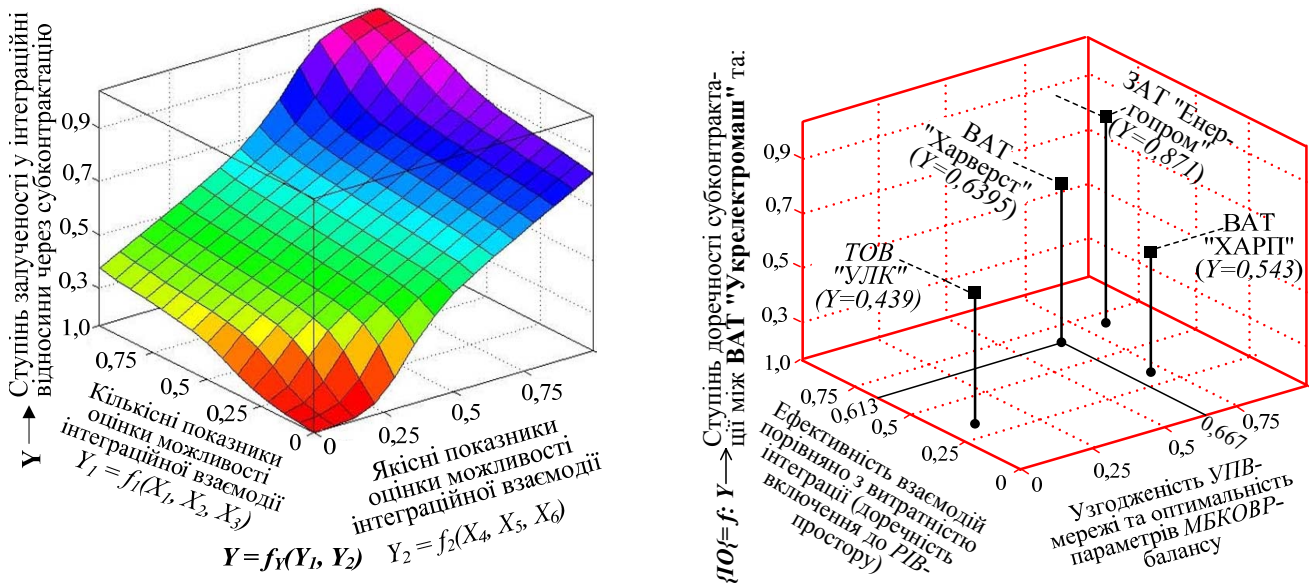
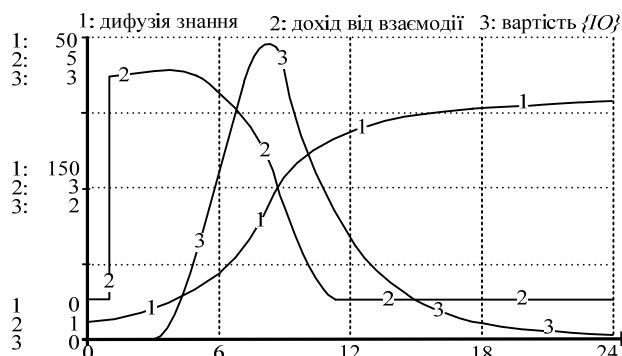

Рис. 6. Графічне завдання нечіткої субконтрактації для ІСБ "УПЕК"

Оснovo поданого на рис. 6 методу розподілу контрагентів складає диференціація показників ($X = \{X_{ij}\}$, $i = 1..N$, $j = 1..M$) на кількісні та якісні. У межах цих типів виділено N узагальнених груп згідно з M_i факторами (X_1 – показники економічних ефектів від взаємодії; X_2 – трендові характеристики взаємодії; X_3 – характеристики витратності інтеграції; X_4 – стратегічні параметри; X_5 – можливості взаємних поступок; X_6 – опціональні ефекти та ризики), та розроблено аналітичні залежності визначення T -чисел. Взаємодія агентів реалізується через використання системи висновку "...якщо...то...".

В роботі розроблено комплекс моделей, що відображають логіку ІР з точки зору актора-волонтера (В), та орієнтовані на перегляд складу й зв'язків комплементарного набору акторів ($IP = \langle \{A^B\}, \{A^K(t)\} \rightarrow \{A^K(t+1)\} \rangle$). Особливістю моделей, виконаних в рамках парадигми системної динаміки (IB_6), є їх взаємозв'язок з функціональними областями ланцюга створення вартості. Так, ліва частина рис. 7 (компліментарна до поданої на рис. 6) відображає результати моделювання дуальної взаємодії в межах інноваційного проекту. При цьому означено залежність між вартістю підтримки інтеграційних обмежень (лінія 2) та консолідованим доходом (лінія 1) в умовах втрати цінності отриманих знань ($\{Z^K(t)\} \rightarrow \{Z^B(t+1)\}$). Інша модель (права частина рис. 7) розкриває зростання прибутку залежно від перегляду кількості акторів з накладеними $\{IO\}$ (логіку моделі підпорядковано концепції партнерського маркетингу). Використання IB_6 складає підґрунтя формування правил інституціоналізації взаємодії $\{KK\}$, вибору параметрів $\{ICB(t)\}$ для дії МУІСБ на еволюційному етапі ІР та визначення моменту реалізації переходу $\{ICB(t)\} \rightarrow \{ICB(t+1)\}$ в точці біфуркації.

Модель розвитку інтеграційних взаємин в рамках виробничої логістики

Модель розширення інтеграційних взаємин зі споживачами в рамках партнерського маркетингу

Рис. 7. Результати імітаційного моделювання інтеграційної взаємодії

Розширенням поданої на рис. 7 схеми є відбиття динаміки інтеграційного співробітництва через використання методів еволюційного моделювання (елемент МУІР IB_7) в умовах архітектурного представлення складу учасників ІСБ та введення міток залучення підприємства до інтеграційної взаємодії. Орієнтація та додержання вимоги $C_H \rightarrow \max$ обумовила виділення критеріїв зміни рівня трансакційних витрат, наявності опціонів утримання чи завершення, мінімізації витрат перемикання, додержання встановлених першочергових вимог до учасників, максимізації компліментарності потенціалів учасників, оптимізації витрат включення до (виключення із) складу ІСБ. Також до набору критеріїв структурування ІСБ введено відносний рівень наявності витрат примусу, що відбиває владний простір та його трансформацію під час ІР.

ВИСНОВКИ

Одержані науково обґрунтовані результати в сукупності вирішують важливу проблему розбудови теоретико-методологічного та методичного забезпечення формування й розвитку інтегрованих об'єднань промислових підприємств, та зводяться до наступного.

1. Проведений аналіз діяльності національних промислових підприємств, виявив розширення інтеграційної співпраці та "бізнес-бізнес" взаємодії, зростання угод М&А та кількості м'яких форм інтеграційної контрактації, збільшення законодавчо регламентованих кластерних утворень та стратегічних альянсів. Розвиток інтеграційних тенденцій підтверджується і значним рівнем концентрації підприємств машинобудування, про що свідчать результати дослідження часток продукції крупніших компаній та ринку. Також доведено інформаційно-комунікаційне підґрунтя у розширенні кількості прикладів інтеграції, що пов'язано з більш високими темпами зростання промислового сектору інформаційних технологій порівняно з іншими галузями, високими індексом телекомунікаційної підготовленості й кадровим потенціалом країни.

2. Трансформація умов господарювання обумовила потребу зміни парадигми інтеграційної взаємодії акторів, яка в роботі реалізована через теоретичне обґрунтування концепції організації управління інтеграційним розвитком. Дану концепцію орієнтовано на доведення необхідності організації взаємодії локально оптимізованих економічних систем. Таку взаємодію запропоновано здійснювати через накладення системи інтеграційних обмежень і виділення стимулів до інтеграції диференційованих за фізичними, владними та інформаційними границями ІСБ.

Безпосередньо ж інтеграційну взаємодію підпорядковано пульсарному чергуванню інтеграційно-дезінтеграційних процесів при рекурсивному проходженні витків спіралі розвитку. Різноманіття варіантів утворення ІСБ обумовило виділення трьох контекстів розгляду інтеграційних процесів (з точки зору окремого актора, групи підприємств та кластерно-мережних структур), співвіднесених з континуумом інтеграційних форм. Для практичного провадження запропонованої концепції та зв'язання її положень розроблено референту модель управління інтеграційним розвитком, засновану на методології структурного аналізу і проектування.

3. Аналіз наявних теоретичних набутоків виявив брак розробок щодо організації управління квазіінтегрованими об'єднаннями підприємств та розвитку ІСБ. Саме це обумовило розбудову теоретико-методологічного базису управління інтеграційним розвитком і розробку багаторівневої схеми його формалізації. Доведеність даного результату підтверджено проведенням семантичного аналізу наявних тлумачень, виділенням головних істотних ознак елементів категоріального базису дослідження, розширенням класифікацій властивостей, закономірностей і принципів організації управління інтеграційною діяльністю, розробкою мережних моделей предметних областей дослідження, відповідних контексту розгляду інтегрованої цілісності, та онтологічної моделі інтеграційного розвитку, формалізованої у термінах стандарту IDEF5.

4. Розгляд у якості підґрунтя для ініціалізації процедур інтеграційного розвитку потоку обставин призвів до виділення певних об'єктів спрямування уваги в межах простору інтеграційної взаємодії. Орієнтація на такий підхід обумовила впровадження *PIB*-простору та *УПВ*-мережі, які рекурентно підпорядковано контурам організації управління інтеграційним розвитком. На базі такого підпорядкування запропоновано проведення інституціонального регламентування взаємодії агентів, яке відбувається через створення матриць базових і компліментарних інститутів. Розроблено схему процесу інституціонального проектування та співвіднесено розробку концепцій контролю з контуром дотримання обраних правил та рутин. Відповідно, інтеграційний розвиток зведено до перегляду параметрів балансу можливостей, потреб, обмежень, компетенцій й винагород акторів через зміну правил взаємодії.

5. Сутність організації управління в роботі розкривається через виділення та змістовне наповнення таких складових як правила формування суб'єкту й об'єкту, формалізація зв'язків у формі оргструктур, порядок формування циклів зворотних зв'язків й розподілу функцій між учасниками ІСБ, регламентація управлінського впливу. Узагальнення ж цих складових дозволяє утворити відповідний механізм управління інтеграційним розвитком, в рамках якого буде співвіднесено методи впливу на плин інтеграційної діяльності та умови їх ініціалізації при наявності потрібного забезпечення. У якості важелів управлінського впливу запропоновано використання параметрів інтеграційних обмежень, що дозволить управляти реконфігурацією ІСБ та додержуватися крапки динамічної інституціональної рівноваги. Враховуючи ж доведену в роботі поширеність квазієрархічних інтеграційних утворень структуру механізму підпорядковано використанню мультиагентського підходу та онтологічного моделювання. Відповідно і дія механізму управління інтеграційним розвитком полягатиме в забезпеченні емерджентної й еквіфінальної вза-

ємодії акторів, підпорядкованої крапці на спіралі інтеграційного розвитку.

6. Орієнтація на ресурсний підхід при створенні *УПВ*-мережі обумовила використання у якості критерію ефективності інтеграційного розвитку зростання потенціалу ІСБ. З точки зору організації управління інтеграційним розвитком при цьому передбачено виділення адаптивної, конкурентної, інноваційної, інтеграційної і трансформаційної складових потенціалу. Дані складові розподілено між елементами архітектури ІСБ та базовим і компліментарним складом акторів. Відповідно відбуватиметься сполучення у системі координат "архітектурна проекція-рівень деталізації" знань про можливості використання ресурсів інших акторів, а за рахунок цього і виникатиме ефект синергії при використанні ресурсів. Орієнтація на максимізацію потенціалу дозволяє розглядати інтеграційний розвиток як узгодження параметрів консолідованого використання ресурсів (детерміністський етап) через реконфігурування у разі необхідності складу ІСБ (біфуркаційний етап). Отже і організацію управління інтеграційним розвитком зведено до забезпечення динамічного звуження зони компромісів між автономією відокремлених акторів, настановами *PIB*-простору та структуризацією *УПВ*-мережі.

7. Співвіднесення інтеграційного розвитку з певного роду стратегічними діями обумовило представлення у якості елемента концепції удосконалення інтеграційної стратегії. Тут запропоновано стратегію трансформувати у процес узгодження бізнес-моделей окремих акторів з бізнес-моделлю інтегрованого утворення, задля чого розвинуто поняття і запропоновано структуру бізнес-моделі. Дане узгодження підпорядковано опціональному підходу до відбору потенційних, з точки зору включення до базового складу, акторів. Процедура узгодження підлеглих до *PIB*-простору стратегій локально оптимізованих систем учасників ІСБ реалізовано через формування цільових орієнтирів для них або формалізації ролей й стратегічних ініціатив за допомогою концепції збалансованої системи показників, розширеною моделлю життєздатних систем. Обґрунтований архітектурний підхід дозволяє формувати стандартні шаблони стратегічної поведінки акторів в межах *PIB*-простору, а отже й максимізувати адаптивний результат взаємодії. Запропоновано зведення стратегії, разом з додержанням еволюційної залежності *PIB*-простору від вироблених рутин, до проектування виникнення нових аттракторів функціонування через залучення нових акторів з сильними владними позиціями.

8. Конкурентну поведінку з точки зору інтеграційного розвитку запропоновано розглядати як боротьбу різних ІСБ за окремих суб'єктів господарювання, які перебувають у непов'язаному становищі та володіють потрібним ресурсним потенціалом (за умови знання суб'єктів управління даних ІСБ про наявність такого потенціалу). Така боротьба може реалізовуватися у підсиленні дії інтеграційних обмежень на акторів, що входять до різних ІСБ при м'якій формі інтеграції. Метою конкурентної боротьби у даному випадку постає випереджальне створення бажаної композиції компетенцій. Відповідно і *PIB*-простір запропоновано розглядати як основу для динамічного розподілу ресурсів, що призвело до зсуву уваги зі статичної оцінки наявності ресурсів до відбиття їх потоків в межах *УПВ*-мережі. Використання запропонованої моделі конфігурації потоків ресурсів забезпечує складність їх відтворення конкурентами. Організація управління тут зведена до встановлення самоорганізаційного підґрунтя (в ме-

жах граничного архітектурного рівня) ведення конкурентної боротьби.

9. Реконфігурування складу ІСБ передбачає здійснення трансферту компетенцій. Організація управління таким трансфертом може базуватися на розробленому методичному забезпеченні, до складу якого віднесено такі розробки як: профіль інноваційної політики ІСБ, модель інтеграційного процесу інституціоналізації інноваційного проекту, методика впровадження аналітичних систем заснованих на додаванні ознак ситуаційних баз знань до рахунків стратегічного обліку, технологія формування бізнес-правил взаємодії акторів, регламенти систем підтримки життєвого циклу виробів, алгоритми забезпечення взаємного підсилення й синергії знань. Організацію управління інтеграційним розвитком, в свою чергу, зведено до управління комбінацією знань про наявні ресурси (компетенції) різних агентів в межах *УПВ*-мережі та оптимізації їх взаємодії за критеріями виникнення синергії й максимізації потенціалу узгодженого використання ресурсів. Іншим аспектом організації обрано виділення циклу власного навчання інтегрованого утворення. Його реалізація здійснена регламентацією контексту залучення інтелектуальних ресурсів окремих акторів до безперервного навчання в межах *PIB*-простору.

10. Плин інтеграційного розвитку передбачає проведення різного типу еволюційних і революційних змін, орієнтованих на трансформацію архітектури ІСБ й переведення її на новий якісний рівень функціонування. Відповідно одним з завдань ОУІР обрано створення контуру проведення змін. Наявність даного контуру дозволяє співвіднести трансформаційний потенціал і спроможність до провадження змін окремих суб'єктів господарювання та ІСБ, і на цьому підґрунті приймати рішення про вибір траєкторії інтеграційного розвитку чи входження у біфуркаційний перехід. Управління змінами при ІР також співвіднесено з моделями інституціональної динаміки. Задля цього розроблено рекомендації щодо еволюційного удосконалення або повного перегляду матриць базових і компліментарних інститутів при додержанні спадкоємності (в часовому й архітектурному розрізах) організаційних рутин. Організація управління у цьому аспекті передбачає створення само організаційного контуру додержання заданої динаміки показників змін.

11. Визначено особливості реалізації інтеграційного розвитку у кластерно-мережних утвореннях. Основу організації управління при цьому складає розроблений набір варіантів атомарного відображення феномену мережної інтеграції та запропонована модель кластерної взаємодії, яка відбиває ефективність мережі в залежності від параметрів композицій акторів та ступеню прояву фрактальних властивостей утвореної інтегрованої цілісності. Основу контуру управління складає взаємопідтримка окремих функціональних систем, що виділяються як сукупність акторів в межах архітектурного представлення інтегрованої цілісності, та розробка мережі економіко-владних відносин (у вигляді *МБКОВР*-балансу).

12. Впровадження механізму управління інтеграційним розвитком обумовило необхідність удосконалення окремих його елементів, що реалізовано через об'єднання потокового та агентського підходів. В рамках такого удосконалення запропоновано методіку розподілу й формалізації ролей учасників інтегрованої цілісності, процедуру визначення раціонального варіанту контрактації акторів при управлінні ресурсним забезпеченням розвитку, підхід до формалізації взаємин че-

рез використання машини нечіткого логічного висновку.

13. Орієнтація механізму управління на мультиагентський підхід призвела до представлення у роботі окремих удосконалень в частині відбиття протоколів взаємодії агентів. Задля цього використано процедуру нечіткого узгодження параметрів взаємодії, підпорядковану динамічному регламентуванню ролей акторів. Окрім того розроблено типологію агентів та визначено їх співвіднесення з переліком важелів впливу на параметри інтеграційного розвитку, що регламентуються агентськими моделями. Також здійснено підпорядкування УПВ-мережі онтологічному базису, розширеному введенням предикатних співвідношень та додаванням часового виміру і тривалості операцій. Організацію управління у цьому елементі зведено до забезпечення додержання динамічної рівноваги параметрів УПВ-мережі, зміна яких моделюється введенням цих параметрів до протоколів матчингу агентів через формовану надструктуру дуальних взаємин.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Пилипенко А.А. Стратегічна інтеграція підприємств: теоретичні основи, механізм управління та моделювання розвитку: монографія / А.А. Пилипенко. – Харків: ВД "Інжек", 2008. – 408 с.
2. Пилипенко А.А. Організація обліково-аналітичного забезпечення стратегічного розвитку підприємства: наукове видання / А.А. Пилипенко. – Х.: ВИД. ХНЕУ, 2007. – 276 с.
3. Пилипенко А.А. Організація управління інтегрованими структурами бізнесу в контексті збалансованої системи показників: монографія / А.А. Пилипенко, І.В. Ярошенко. – Харків: ВД "Інжек", 2007. – 152 с.
4. Кизим М.О. Управління створенням і розвитком видатної корпорації: монографія / М.О. Кизим, А.А. Пилипенко, І.В. Ялдін. – Харків: ВД "Інжек", 2007. – 208 с.
5. Кизим М.О. Збалансована система показників: монографія / М.О. Кизим, А.А. Пилипенко, В.А. Зінченко. – Харків: ВД "Інжек", 2007. – 192 с.
6. Пушкарь А.И. Стратегические группы предприятий: концепция, методология, управление: научное издание / А.И. Пушкар, Ю.Е. Жуков, А.А. Пилипенко. – Харьков: ООО "Кросс-Роуд", 2006. – 440 с.

Статті у наукових фахових виданнях:

7. Пилипенко А.А. Розбудова теоретико-методологічного базису стратегічної інтеграції суб'єктів господарювання / А.А. Пилипенко // ХНАМГ. – Коммунальное хозяйство городов. Сер. Экономические науки: сб. науч. трудов. – К.: Техніка, 2008. – №80. – С. 50–59.
8. Пилипенко А.А. Економічна влада як передумова активізації процесів соціально-економічного розвитку інтегрованих структур / А.А. Пилипенко // ХНАМГ. – Коммунальное хозяйство городов. Сер. Экономические науки: сб. науч. трудов. – К.: Техніка, 2008. – №83. – С. 169–177.
9. Пилипенко А.А. Інтеграційний потенціал інноваційного співробітництва: онтологічне моделювання / А.А. Пилипенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2008. – №3. – С.22–27.
10. Пилипенко А.А. Логістичний потенціал підприємства: обмеження, методика оцінювання та організація управління / А.А. Пилипенко, О.М. Поспелов // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2008. – №21. – С. 60–64.
11. Пилипенко А.А. Конкурентна стратегія й формування системи стратегічного управління розвитком інтегрованої структури бізнесу / А.А. Пилипенко, І.В. Ярошенко // ХНАМГ. – Коммунальное хозяйство городов. Сер. Экономические науки: сб. науч. трудов. – К.: Техніка, 2008. – №82. – С. 84–91.

12. Пилипенко А.А. Организация логистического управления деятельностью промышленного предприятия / А.А. Пилипенко, А.М. Поспелов // Бизнес Информ. – 2008. – №1. – С.100–106.
13. Пилипенко А.А. Разработка процессно-ориентированного бюджета на основе модели логистического цикла / А.А. Пилипенко, А.М. Поспелов // Бизнес Информ. – 2008. – №2. – С. 98–104.
14. Иванов Ю.Б. Інтеграція суб'єктів господарювання як фактор забезпечення їх конкурентоспроможності / Ю.Б. Иванов, А.А. Пилипенко // Теоретичні та практичні питання економіки: зб. наук. праць. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. – №15. – С.113–120.
15. Пилипенко А.А. Збалансована система показників як нова парадигма інтеграційного розвитку підприємства / А.А. Пилипенко // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наукових праць. – Випуск 236: в 5т. – Т. III. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – С. 739–345.
16. Пилипенко А.А. Конкурентоспособность интегрированных структур бизнеса в контексте теории организационной экологии / А.А. Пилипенко // Бизнес-информ. – 2007. – № 9(1). – С. 24–27.
17. Пилипенко А.А. Інституціональна динаміка інтеграційного розвитку суб'єктів господарювання / А.А. Пилипенко // Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая: зб. наук. праць. – Донецьк: ДонНТУ, 2007. – Випуск 31-2(117). – С. 9–15.
18. Пилипенко А.А. Розвиток сітьових форм інтеграції підприємств / А.А. Пилипенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2007. – №17. – С. 39–42.
19. Пилипенко А.А. Институциональные основы стратегической интеграции субъектов хозяйствования / А.А. Пилипенко // Бизнес-информ. – 2007. – № 5. – С. 6–10.
20. Пилипенко А.А. Інтегроване управління кластерно-сітьовими структурами / А.А. Пилипенко // Вісник Харківського національного університету ім. В.М. Каразіна. – 2007. – № 743. – С. 113–118.
21. Пилипенко А.А. Интеграционные аспекты развития региональных кластерно-сетевых структур / А.А. Пилипенко // Бизнес-информ. – 2007. – № 3-4. – С. 25–27.
22. Пилипенко А.А. Моделювання взаємодії агентів та інституціональної динаміки кластерно-сітьової структури / А.А. Пилипенко // Економіка промисловості. – 2007. – №1(36). – С. 55–60.
23. Пилипенко А.А. Институциональные основы организации налогового менеджмента в интегрированных структурах бизнеса / А.А. Пилипенко // Бизнес-информ. – 2007. – № 12(2). – С. 52–55.
24. Пилипенко А.А. Сбалансированная система показателей: альтернативные концепции их использования / А.А. Пилипенко, И.В. Ялдин // Бизнес Информ. – 2007. – № 11. – С. 105–112.
25. Булеев И.П. Инструментарий и методы организации внедрения сбалансированной системы показателей / И.П. Булеев, А.А. Пилипенко // Бизнес-информ. – 2007. – № 10(2). – С. 70–79.
26. Пилипенко А.А. Реконфігурація ланцюгів постачань в циклі інтеграційного розвитку підприємства / А.А. Пилипенко // ХНАМГ. – Коммунальное хозяйство городов. Сер. Экономические науки: зб. наук. праць. – К.: Техніка, 2006. – №73. – С. 289–296.
27. Пилипенко А.А. Віртуальне підприємство як форма інтеграції суб'єктів господарювання / А.А. Пилипенко // Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая: зб. наук. праць. –Донецьк: ДонНТУ, 2007. – Випуск 33-1(128). – С. 125–130.
28. Пилипенко А.А. Референтная модель управления процессом интеграционного развития предприятия / А.А. Пилипенко // Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая: зб. наук. праць. –Донецьк: ДонНТУ, 2006. – Випуск 30(114). – С. 118–124.

29. Пилипенко А.А. Организация управления инновационным знанием в процессе интеграционного развития предприятия / А.А. Пилипенко // Бизнес-информ. – 2006. – №10. – С. 10–15.

30. Пилипенко А.А. Інституціональні засади управління інтеграційним розвитком підприємства / А.А. Пилипенко // Научные труды Донецкого национального технического университета. Серия: экономическая: зб. наук. праць. – Донецьк: ДонНТУ, 2006. – Выпуск 103-2. – С. 227–234.

31. Пилипенко А.А. Управління витратами в системі стратегічного розвитку підприємства / А.А. Пилипенко // Вісник Харківського національного університету. – 2006. – № 668. – С. 128–131.

32. Пилипенко А.А. Організація управління знаннями в об'єднанні підприємств / А.А. Пилипенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2006. – №15-16. – С. 88 – 92.

33. Пилипенко А.А. Концепція інтеграційного маркетингу в стратегічному управлінні розвитком підприємства / А.А. Пилипенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2006. – №13. – С. 90–96.

34. Пушкарь А.И. Налоговые аспекты управления стратегическими интегрированными группами предприятий / А.И. Пушкарь, А.А. Пилипенко // Бизнес-информ. – 2006. – №9. – С. 86–89.

35. Иванов Ю.Б. Концепція та онтологія предметної області управління інтеграційним розвитком підприємства / Ю.Б. Иванов, А.А. Пилипенко // Економіка промисловості. – 2006. – №1(32). – С. 162–171.

36. Иванов Ю.Б. Концептуальные основы формирования стратегии развития промышленного кластера в машиностроении / Ю.Б. Иванов, А.А. Пилипенко // Бизнес-информ. – 2006. – №6. – С. 26–35.

37. Пилипенко А.А. Стратегічне управління витратами в системі інтеграційного розвитку підприємства / А.А. Пилипенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2005. – №12. – С. 43–48.

38. Пилипенко А.А. Інноваційні аспекти організації облікового процесу / А.А. Пилипенко // Управління розвитком: зб. наук. статей. – Х.: ХНЕУ, 2005. – №3. – С. 163–164.

39. Пилипенко А.А. Економічна безпека логістичних процесів підприємства / А.А. Пилипенко // Вісник НТУ "ХПІ": зб. наук. праць. – Том 2. – Х.: НТУ "ХПІ", 2005. – №58. – С. 162–164.

40. Пилипенко А.А. Концептуальні засади управління стійким розвитком підприємства / А.А. Пилипенко // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наукових праць. – Випуск 207: В 5т. – Т. II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 366–373.

41. Пилипенко А.А. Управління розвитком підприємства на основі поширення процесів самоорганізації / А.А. Пилипенко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2005. – №11. – С. 84–89.

42. Пилипенко А.А. Деякі аспекти моделювання організаційних змін / А.А. Пилипенко // ХНАМГ. – Коммунальное хозяйство городов. Сер. Экономические науки: зб.наук. праць. – К.: Техніка, 2005. – №65. – С. 293–300.

43. Пилипенко А.А. Розробка міжнародної маркетингової стратегії та проблеми оцінки рівня конкурентоспроможності продукції підприємства / А.А. Пилипенко // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наукових праць. – Випуск 205: В 4т. – Т.IV. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С.916–924.

44. Пилипенко А.А. Конкуренція в системі стратегічних альянсів / А.А. Пилипенко // Економіка розвитку: зб. наук. статей. – Х.: ХНЕУ, 2005. – №3(35). – С. 8–11.

45. Пилипенко А.А. Самоорганізація в процесі реалізації корпоративної стратегії розвитку акціонерного товариства / А.А. Пилипенко // Управління розвитком: зб. наук. статей. – Х.: ХНЕУ, 2002. – №1. – С. 70–73.

46. Пилипенко А.А. Управление затратами на качество и освоение продукции / А.А. Пилипенко, С.М. Пилипенко // ХНАМГ. – Коммунальное хозяйство городов. Сер.

Экономические науки: зб. наук. праць. – К.: Техніка, 2002. – №40. – С. 128–133.

47. Пилипенко А.А. Ресурсное обеспечение развития предприятия / А.А. Пилипенко // Вісник харківського університету. Серія "Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих вчених м. Харкова". – 2002. – № 551. – С. 134–138.

48. Пилипенко А.А. Державна підтримка функціонування логістичних систем / А.А. Пилипенко // Вісник ХДЕУ. – 2001. – №3(19). – С. 71–74.

49. Пилипенко А.А. Формирование конкурентных преимуществ и устойчивость процесса выбора поставщиков / А.А. Пилипенко, С.Н. Пилипенко // ХНАМГ. – Коммунальное хозяйство городов. Сер. Экономические науки: зб. наук. праць. – К.: Техніка, 2000. – № 26. – С. 57–62.

Статті в інших наукових виданнях і матеріали конференцій:

50. Иванов Ю.Б. Разработка архитектуры стратегически интегрированных структур бизнеса / Ю.Б. Иванов, А.А. Пилипенко // Новые тенденции в экономике и управлении организацией: материалы научно-практической конференции, (Екатеринбург, 24-26 апреля 2008 г.) / Федеральное агенство по образованию, Уральский государственный технический университет. – Екатеринбург: УГТУ-УПИ, 2008. – Том. 1. – С. 203–206.

51. Иванов Ю.Б. Инновационная модель интеграционного развития предприятия: институциональный аспект / Ю.Б. Иванов, А.А. Пилипенко // Управление инновациями: матер. международ. науч.-практ. конфер., (Москва, 12-14 ноября, 2007) / Российская академия наук, Институт проблем управления им. В.А. Трапезникова. – М.: Доброе слово, 2007. – С. 81–85.

52. Пилипенко А.А. Формування механізму управління стратегічною інтеграцією суб'єктів господарювання / А.А. Пилипенко // Управління підприємством: проблеми та шляхи їх вирішення: матер. міжнарод. наук.-практ. конфер., (Ялта, 4-6 жовтня, 2007 рік) / Мін-во освіти і науки України, Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Ялта: ДонДУЕТ. – 2007. – Т.1. – С. 245–248.

53. Пилипенко А.А. Організація кооперативних відносин віртуального підприємства / А.А. Пилипенко // Перспективные инновации в науке, образовании, производстве и транспорте: материалы межд. научно-практ. конфер., (Одеса, 1-15 июня, 2007 р.) / Одеський національний морський університет. – Т.6: Экономика. – Одеса: Черноморье, 2007. – С. 81–83.

54. Пилипенко А.А. Особливості організації інформаційного забезпечення стратегічного розвитку в умовах партнерства підприємств / А.А. Пилипенко // Физические и компьютерные технологии в народном хозяйстве: труды 13-й международной научно-технич. конфер., (Харків, 19-20 квітня, 2007 р.) / Харьковский национальный экономический университет, научно-производственная корпорация "ФЭД". –Х.: ХНПК "ФЭД", 2007. – С. 647–650.

55. Пилипенко А.А. Інтеграційний розвиток підприємства в контексті інституціональної теорії / А.А. Пилипенко // Сучасні наукові дослідження: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (Дніпропетровськ, 2006, 20-28 лютого, 2006 р.). – Т. 29: Економічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2006. – С. 35–37.

56. Пилипенко А.А. Моделювання діяльності промислового кластеру / А.А. Пилипенко // Дослідження та оптимізація економічних процесів "Оптимум – 2006": труды міжнародн. н.-практ. конфер., (Харків, 23-24 листопада, 2006 р.) / Мін-во освіти і науки України, Націон. технічний універ. "Харківський політехнічний інститут". – Х.: НТУ "ХПІ", 2006. – С. 57–58.

57. Пилипенко А.А. Управління інноваційним знанням об'єднання підприємств / А.А. Пилипенко // Актуальні проблеми управління розвитком об'єктів і процесів ринкової економіки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (Запоріжжя, 5-6 жовтня, 2006) / Гуманітарний університет "Запорізький інститут державного та муніципального управління". – Запоріжжя: ЗІДМУ. – 2006. – Т.1. – С. 248–249.

58. Пилипенко А.А. Стратегія розвитку кластерно-сітьових структур / А.А. Пилипенко // Теория и практика предпринимательской деятельности: материалы международной научно-практической конференции (Симферополь, 4-7 октября 2006 г.) / Мин-во образования и науки Украины, Таврический национальный Унверситет им. В.И. Вернадского. – Симферополь: Таврический университет им. В.И. Вернадского, 2006. – С. 186–188.

59. Пилипенко А.А. Інноваційна політика об'єднання підприємств / А.А. Пилипенко // Вісник економіки транспорту і промисловості: матеріали міжнародної науково-практ. конференції [Проблеми міжнародних транспортних коридорів та єдиної транспортної системи України], (с.м.т. Коктебель, 7-11 червня, 2006 р.) / Міністерство транспорту України, Українська державна академія залізничного транспорту. – Коктебель. – 2006. – №14. – С. 105–106.

60. Пилипенко А.А. Організація управління інноваційною діяльністю в процесі інтеграційного розвитку підприємства / А.А. Пилипенко // Управління інноваційним процесом в Україні: матеріали міжн. наук.-практ. конференції, (Львів, 11-13 травня 2006 р.) / Мін-во освіти і науки України, Національний університет "Львівська політехніка". – Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка". – 2006. – С. 387–388.

61. Пилипенко А.А. Формирование системы управления интегрированным объединением предприятий / А.А. Пилипенко // Научно-практический и теоретический журнал "Современный научный вестник". – Белгород: Руснаучкнига, 2005. – № 1. – С. 89–92.

62. Пилипенко А.А. Постанова задачі оцінки рівня й організації управління конкуренто-спроможністю продукції підприємства / А.А. Пилипенко // Сучасні проблеми й шляхи їх вирішення в науці, транспорті й освіті: матеріали науково-практичної конференції, (Одеса, 15-25 грудня, 2005 р.) / Науково-дослідний проектно-конструкторський інститут морського флоту України. – Т.5: Економіка. – Одеса: Черноморье, 2005. – С. 59–63.

63. Пилипенко А.А. Концептуальні основи побудови системи управління об'єднанням підприємств / А.А. Пилипенко // Наука та інновації: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (Дніпропетровськ, 17-31 жовтня, 2005 р.). – Т.10: Економічні науки. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – С. 70–72.

64. Пилипенко А.А. Розробка стратегії розвитку групи підприємств / А.А. Пилипенко // Науковий потенціал світу: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, (Дніпропетровськ, 19-30 вересня, 2005 р.). – Т.3: Економіка підприємства. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. – С. 43–45.

65. Пилипенко А.А. Організаційні аспекти розвитку спільної інформаційної системи інтегрованого об'єднання підприємств / А.А. Пилипенко // Развитие учета и аудита как основы информационно-аналитической системы предприятия: труды между. н.-практ. конфер., (Харків, 17-18 листопада, 2005 р.) / Мин-во образования и науки Украины, Национальный техн. универ. "Харьковский политехнический институт". – Х.: НТУ "ХПИ", 2005. – С. 38.

66. Пилипенко А.А. Маркетингова стратегія й безпека зовнішньоекономічної діяльності підприємства / А.А. Пилипенко // Научные исследования и их практическое применение: труды научно-практической конференции, (Одеса, 1-15 октября, 2005 г.) / Научно-исследовательский проектно-конструкторский институт морского флота Украины. – Т.3: Экономика. – Одеса: Черноморье, 2005. – С. 46–51.

67. Пилипенко А.А. Моделювання стійких трансформаційних процесів і змін на підприємстві / А.А. Пилипенко // Теорія і практика сучасної економіки: Матеріали IV міжнародної наук.-практ. конференції, (Черкаси, 28-30 вересня, 2005 р.) / Мін-во освіти і науки України, Черкаський державний економічний університет. – Черкаси: ЧДТУ, 2005. – С. 232–242.

68. Пилипенко А.А. Розробка системи стратегічного управління альянсом підприємств / А.А. Пилипенко // Физические и компьютерные технологии в народном хозяйстве: труды 10-й Междунар. науч.-техн. конфер. (Харків, 28-30 сентября, 2003 р.) / Харьковский национальный экономический университет, научно-производственная корпорация "ФЭД". – Харьков: ХНПК "ФЭД", 2004. – С. 251–254.

69. Пилипенко А.А. Економічна безпека акціонерного товариства в умовах протидії недружньому поглинанню / А.А. Пилипенко // Физические и компьютерные технологии в народном хозяйстве: труды 7-й Междун. науч.-техн. конференции, (Харків, 27-28 мая, 2003 р.) / Харьковский национальный экономический университет, научно-производственная корпорация "ФЭД". – Харьков: ХНПК "ФЭД", 2003. – С. 187–189.

70. Пилипенко А.А. Економічне обґрунтування трансформаційних змін в процесі розвитку акціонерного товариства / А.А. Пилипенко // Физические и компьютерные те-

хнологии в народном хозяйстве: труды 6-й Междун. науч.-техн. конференции (Харків, 10-11 октября, 2003 р.) / Харьковский национальный экономический университет, научно-производственная корпорация "ФЭД". – Харьков ХНПК "ФЭД", 2002. – С. 257–259.

71. Пилипенко А.А. Формування корпоративної стратегії розвитку акціонерного товариства / А.А. Пилипенко // Физические и компьютерные технологии в народном хозяйстве: труды 5-й межд. н.-техн. конфер. (Харьков, 28-29 мая, 2002 г.) / Харьковск. национ. эконом. универ., научно-производств. корпорация "ФЭД". – Х.: ХНПК "ФЭД", 2002. – С. 525–532.

72. Пилипенко А.А. Бухгалтерський облік і вдосконалення системи внутрішнього контролю підприємства / А.А. Пилипенко // Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 22-23 листопада, 2001 р.) / Національний банк України, Українська академія банківської справи. – Харків: Основа, 2001. – С. 108–109.

73. Пилипенко А.А. Формування механізму корпоративного управління / А.А. Пилипенко // Теорія та практика управління у трансформаційний період: тези доповідей всеукраїнської наук.-практ. конф., (Донецьк, 4-6 жовтня, 2001 р.) / Національна академія наук України, Інститут економіки промисловості – Донецьк: ІЕП НАН України, 2001. – Т.1. – С.48–52.

74. Пилипенко А.А. Планування гнучкого розвитку підприємства / А.А. Пилипенко // Модель Всесвіту: матеріали четвертої наук.-практ. конфер, (Харків, 25-26 травня, 2000 р.) / Харківський державний економічний універ. – Х.: АТ "Бізнес-Інформ", 2000. – С.86–88.

Підручники й навчальні посібники з гріфом МОН України

Пилипенко А.А. Менеджмент: підручник / А.А. Пилипенко, С.М. Пилипенко, І.П. Отенко. – Х.: Видавничий Дім "ІНЖЕК", 2005. – 456 с. (Особистий внесок: розроблено параметри й визначено контури організації управління стратегічними змінами).

Пилипенко А.А. Організація обліку і контролю: підручник / А.А. Пилипенко, В.І. Отенко. – Х.: Видавничий Дім "ІНЖЕК", 2005. – 424 с. (Особистий внесок: визначено зміну сутності організаційного процесу в умовах інформаційної економіки знань).

Пилипенко С.М. Економіка праці та соціально-трудова відносини: навчальний посібник / С.М. Пилипенко, А.А. Пилипенко, І.П. Отенко. – Харків: ВИД. ХНЕУ, 2004. – 224 с. (Особистий внесок: подано особливості розвитку соціального партнерства у ІСБ).

АНОТАЦІЯ

Пилипенко А. А. Організація управління інтеграційним розвитком суб'єктів господарювання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Харківський національний економічний університет. – Харків, 2009.

Дисертацію присвячено теоретико-методологічному обґрунтуванню концепції організації управління розвитком промислових підприємств. Розширене розуміння поняття інтегрована структура бізнесу та означене позиціонування суб'єктів господарювання в межах розробленого континууму інтеграційних форм. Інтеграцію зведено до накладення системи інтеграційних обмежень на діяльність підприємств. Інтеграційний розвиток в свою чергу підпорядковано реконфігуруванню складу учасників інтеграційних статур та перегляду параметрів інтеграційних обмежень. Визначено складові організації управління інтеграційним розвитком та запропоноване виділення відповідного контуру організації. Обґрунтовано спіральне представлення інтеграційного розвитку, динаміка якого підтримується відповідним механізмом управління. Критерієм ефективності функціонування такого механізму управління інтеграційним розвитком обрано зростання інтеграційного потенціалу підприємств, а теоретичним підґрунтям – теорію мультиагентських систем. Розширено модель кластерно-мережної взаємодії використанням динамічних стандартів функціонування. Прова-

дження таких стандартів підпорядковано інституціональному проектуванню правил інтеграційної взаємодії. Розширено розуміння інтеграційної стратегії, яку підпорядковано проведенню трансформацій та забезпеченню трансферту знань й компетенцій.

Ключові слова: інтеграційний розвиток, організація управління, інтегрована структура бізнесу, континуум інтеграційних форм, інтеграційні обмеження, інституціональне проектування, трансферт компетенцій, інтеграційний потенціал, кластерно-мережна взаємодія, механізм управління інтеграційним розвитком.

АННОТАЦІЯ

Пилипенко А. А. Организация управления интеграционным развитием субъектов хозяйствования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управления предприятиями. – Харьковский национальный экономический университет (по видам экономической деятельности). – Харьков, 2009.

Диссертация посвящена теоретико-методологическому обоснованию концепции организации управления интеграционным развитием субъектов хозяйствования. Разработан теоретико-методологический базис и обосновано изменение парадигмы управления интеграционным взаимодействием. Предложена референтная модель внедрения механизма управления интеграционным развитием. Раскрыты свойства, закономерности и принципы организации управления интеграционными процессами. Определены предметно-содержательные взаимосвязи дефиниций понятийно-категориального аппарата, зафиксированные в виде соответствующего тезауруса. В рамках формирования онтологического базиса моделирования интеграционной деятельности проведено усовершенствование ряда понятий, таких как "интеграционное развитие", "механизм управления", "организация управления интеграционным развитием". Разработано спиральное представление динамики интеграционного развития, а интеграция сведена к наложению системы ограничений на деятельность предприятий.

Представлено теоретическое обоснование закономерностей формирования и динамическое отражение архитектуры пространства рекуррентной институционализации взаимодействия субъектов хозяйствования. Предложено использования сети согласования параметров интеграционного взаимодействия. Обоснована технология институционального проектирования правил, концепций контроля и организационных рутин в рамках созданной интегрированной целостности. Проведено онтологическое моделирование взаимодействия субъектов хозяйствования. Предложена технология идентификации потенциала интеграционного взаимодействия в пределах расширения ресурсной парадигмы. Разработана процедура оценки синергии потенциалов.

Доказана потребность формирования механизма управления интеграционным развитием субъектов хозяйствования основанного на архитектурном подходе к отражению структуры интегрированных образований. Критерием эффективности функционирования механизма управления интеграционным развитием выбрано рост интеграционного потенциала. Расширен методический подход разработки и реализации стратегии интеграционного развития. Стратегия ориентирована на согласование видения локально оптимизированных субъектов хозяйствования, совместно вовлеченных в процесс интеграционного развития. Изменено понимание конкурентного пове-

дения участников процесса интеграционного развития в аспекте ориентации на опережающее создание эффективной композиции компетенций. Разработан методический подход обеспечения трансферта компетенций и управления консолидированным инновационным знанием. Представлены методические рекомендации относительно преодоления имеющихся противоречий интеграционного развития, основанные на выделении контура организации управления трансформационными изменениями участников интеграционного взаимодействия.

Расширена модель кластерно-сетевого взаимодействия как элемента концепции интеграционного развития. В рамках данной модели предложены методические рекомендации по разработке динамических стандартов функционирования, основанные на объединении потокового и агентского подходов. Усовершенствованы отдельные элементы механизма управления интеграционным развитием, связанные с разработкой управляющего воздействия на параметры интеграционной динамики. К таким элементам отнесено использование раскрашенных сетей Петри, аппарата нечетких множеств и нейронных сетей, объектно-ролевого и имитационного моделирования.

Ключевые слова: интеграционное развитие, организация управления, интегрированная структура бизнеса, континуум интеграционных форм, интеграционные ограничения, институциональное проектирование, трансферт компетенций, интеграционный потенциал, кластерно-сетевое взаимодействие, механизм управления интеграционным развитием.

SUMMARY

Pylypenko A.A. Organization of economic entities integration development management. – The manuscript.

The thesis for a scientific degree of a doctor of science in economics on specialty 08.00.04 – economics and management of enterprises (by types of economic activity). – Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, 2009.

Thesis is dedicated to theoretical and methodological concept of industrial enterprises development management organization motivation. The notion of integrated structure business understanding is extended. Positioning of management subjects within integration forms continuum is marked. Integration is considered as imposition of restrictions system to enterprises activity. Integration development is presented as participants team revising. Component parts of integration development management organization are determined. Marking of the sidebar management development organization is offered. Integration developments spiral presentation is motivated. Maintaining development mechanism is chosen. Integration development potential growing is presented as efficiency criterion. Mechanism of integrated enterprise management is subordinated to multy-agents systems theory. The cluster interaction model is extended. Using of dynamic standard agents operation is considered. Logic and sequence of institutional designing are presented. Parameters of authorities balance are determined. Understanding of integration strategy is extended. The sidebar of changes management is offered. The parameters of knowledge diffusion is motivated.

Key words: integration development, management organization, integrated business structure, integration forms continuum, integration restrictions, institutional designing, competency exchange, integration potential, cluster and network transaction, mechanism of integration development management.

Пилипенко А. А.

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИМ
РОЗВИТКОМ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління
підприємствами (за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Підписано до друку 18.12.08 р. Формат 60x84 1/16.

Обсяг 1,9 ум. друк. арк. Друк різнограф.

Наклад 100 прим. Зам. №

Надруковано у центрі оперативної поліграфії ТОВ "Рейтинг".
61002, м. Харків, вул. Сумська, 37. Тел. (057) 700-53-51, 714-34-26